อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ

งชม จาตุรพงศ์

ณ ฌาปนสถานวัดโสมนัสวิหาร

วันพุธ ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๕

อนุสรณ์

งานฌาปนกิจศพ

นางชม จาตุรพงศ์

ณ ฌาปนสถานวัดโสมนัสวิหาร

วันพุธ ที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๒๕

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมในพิธีฌาปนกิจศพ นางชม จาตุรพงศ์ รวมทั้งท่านที่ได้กรุณารับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน ตลอดจนผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ และร่วมบำเพ็ญกุศลในวาระต่าง ๆ ด้วย

หากมีสิ่งขาดตกบกพร่องหรือไม่เรียบร้อยประการใด ขอได้โปรดให้อภัยด้วย.

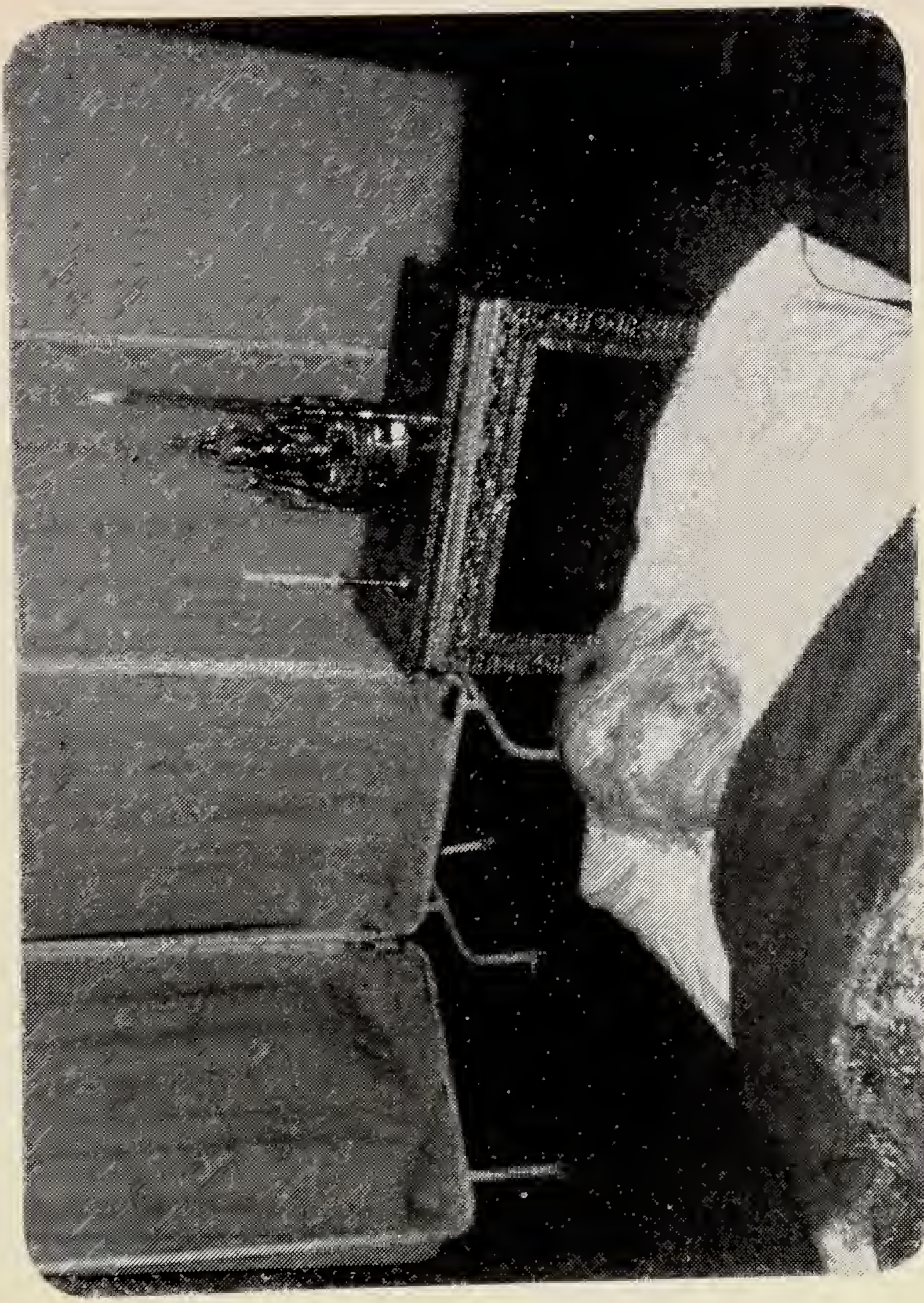
เจ้าภาพ

นางชม จาตุรพงศ์

ชาตะ ๑๙ กันยายน ๒๔๓๙

มตะ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๔

ประวัติสังเขป

นางชม จาตุรพงศ์ เกิดเมื่อวันเสาร์ ที่ ๑๙ กันยายน ๒๔๓๙ ปีวอก ณ บ้านหัวรอ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง (เดิมเป็นจังหวัด) จังหวัดสมุทรปราการ เป็นบุตรีนายต่วน นางขำ ภู่พิพัฒน์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๖ คน คือ

๑. นายเฉย ภู่พิพัฒน์ (ถึงแก่กรรม)

๒. นางชม จาตุรพงศ์

๓. นางชื่น เสนาไทย (ถึงแก่กรรม)

๔. นายแฉล้ม ภู่พิพัฒน์ (ถึงแก่กรรม)

๕. นายกวี (กว้าง) ภู่พิพัฒน์ (ถึงแก่กรรม)

๖. นางเชย หนูมงคล

สมรสกับนายล้วน จาตุรพงศ์ (ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๑) มีบุตรรวม ๖ คน คือ

๑. เด็กชาย (ถึงแก่กรรมขณะเป็นทารก)

๒. เด็กชาย (ถึงแก่กรรมขณะเป็นทารก)

๓. พลเรือโท เฉลิม จาตุรพงศ์

๔. นายเสริม จาตุรพงศ์

๕. จ่าโท ไพโรจน์ จาตุรพงศ์ (ถึงแก่กรรม)

๖. พันตรี ธำรง จาตุรพงศ์

ตามปกตินางชม เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี พลานามัยแข็งแรง เมื่อเข้าวัยชราก็มีอาการปวดเมื่อยตามกระดูกบ้างเป็นบางครั้งบางคราว

เมื่อคืนวันอาทิตย์ ที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๘ นางชมได้หกล้มข้างเตียงนอนในบ้าน ขาขวาท่อนบนตรงสะโพกหัก ได้นำส่งโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า แพทย์ทำการผ่าตัดเอาเหล็กใส่ให้เมื่อ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๘ และออกจากโรงพยาบาลไปพักฟื้นที่บ้านเมื่อ ๑๓ กันยายน ๒๕๑๘ หลังจากนั้นไม่นานก็เดินได้เป็นปกติ

ต่อมาเมื่อตอนเช้าวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔ นางชมได้หกล้มอีกขณะเดินเล่นภายในบริเวณบ้าน กระดูกหัวไหล่ข้างซ้ายเคลื่อน แต่กระดูกไม่หัก ตอนบ่ายมีอาการปวดที่แขนซ้ายอย่างมาก พาไปหาแพทย์ที่คลีนิค แพทย์ฉีดยาและให้ยาบรรเทาปวดมารักษาตัวที่บ้าน บอกว่าไม่เป็นไร เพียงอย่าให้แขนซ้ายเคลื่อนไหว ประมาณ ๓ เดือน กระดูกก็จะเข้าที่ปกติ

บ่ายวันจันทร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม มีอาการอ่อนเพลียรับประทานอาหารไม่ได้และไม่สบายมาก จึงนำส่งโรงพยาบาล

สมเด็จพระปิ่นเกล้า แพทย์ตรวจแล้วบอกว่าไม่มีโรคอะไร เพียงให้รักษากระดูกที่แขนและบำรุงร่างกายเท่านั้น แต่ต้องใช้เวลานานหน่อยเพราะอายุมากแล้ว ดังนั้น เมื่อเห็นว่าร่างกายพอแข็งแรงขึ้นบ้าง จึงพากลับจากโรงพยาบาลเมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๕ กรกฎาคม เพื่อมารักษาตัวที่บ้าน แต่ยังคงลุกขึ้นนั่งหรือยืนเดินเองไม่ได้ หลังจากนั้นประมาณหนึ่งสัปดาห์ ก็มีอาการไข้เป็นบางวัน แต่เมื่อรับประทานยาที่แพทย์ให้มาก็หาย

ตอนกลางคืนวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๒๔ ปรารภจะทำสังฆทาน ๓ องค์ จึงจัดให้ถวายสังฆทาน ๓ องค์ที่บ้านในตอนเช้าวันที่ ๘ สิงหาคม ตอนเย็นวันนั้นมีอาการปวดแขนและขาอย่างมาก ต้องประคบด้วยถุงไฟฟ้าเกือบตลอดคืน ตอนเช้าวันรุ่งขึ้นก็ยังปวดมาก หายใจเหมือนเหนื่อยหอบ ให้รับประทานยาแก้ปวดที่แพทย์ให้มา ตอนเย็นวันที่ ๙ สิงหาคม ปรากฏว่าไม่มีอาการเลย อาการดีตลอดทั้งวันและก็ดีเรื่อยมา จนกระทั่งถึงวันเสาร์ ที่ ๑๕ สิงหาคม จึงมีไข้ขึ้นตลอดทั้งวัน เมื่อให้รับ-ประทานยา ไข้ก็ลดลงเพียงนิดหน่อยแล้วก็ขึ้นอีก เป็นดังนี้อยู่ตลอดถึงวันจันทร์ ที่ ๑๗ สิงหาคม เห็นว่าจะรอต่อไปไม่ได้ จึงติดต่อหารือกับพลเรือตรี สรวุฒิ วีรบุตร ผู้ช่วยเจ้ากรมแพทย์ทหารเรือ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาล

สมเด็จพระปิ่นเกล้า ขอนำเข้ารักษาที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลได้ส่งรถผู้ป่วยมารับที่บ้าน ถึงโรงพยาบาลประมาณ ๒๐.๓๐ น. แพทย์ก็ทำการตรวจและรักษาพยาบาลทันที

วันอังคาร ที่ ๑๘ สิงหาคม ยังคงมีไข้สูง ตอนบ่ายหมอทำการตรวจหัวใจและเอ๊กซเรย์ แต่ยังไม่ทันทราบผลการตรวจดังกล่าว ในตอนดึกของคืนวันนั้นความดันโลหิตได้ตกลงอย่างมาก ตอนใกล้รุ่งวัดความดันไม่ได้เลย เข้าใจว่าคงจะสิ้นใจก่อนเวลา ๖ โมงเช้าของวันพุธ ที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๔ เล็กน้อย แต่แพทย์ได้ทำการปั๊มหัวใจช่วยอยู่จนกระทั่งถึงเวลา ๐๖.๒๔ น. จึงหยุด เพราะไม่ได้ผล และเพราะถึงกาลอายุขัยที่ชีวิตของนางชม จาตุรพงศ์ ได้ถูกกำหนดให้สิ้นสุดลงเพียงแค่นั้น รวมอายุได้ ๘๔ ปี ๑๑ เดือน

ขอให้ดวงวิญญาณของนางชม จาตุรพงศ์ จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกสถาน เทอญ

อนึ่ง ณ โอกาสนี้ บุตรหลานและญาติของนางชม จาตุรพงศ์ ขอขอบพระคุณ พลเรือตรี นายแพทย์สรวุฒิ วีรบุตร ผู้ช่วยเจ้ากรมแพทย์ทหารเรือ ตลอดจนนายแพทย์พยาบาล และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลแก่นางชม จาตุรพงศ์ เป็นอย่างดีและจนสุดความสามารถ โดยทั่วถึงทุกท่านด้วย.

เจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพ

นางชม จาตุรพงศ์

---

๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๔ บุตร หลาน และญาติ

๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๔ บุตร หลาน และญาติ

๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๔ ครอบครัวนางวา นันทะวงษ์

๒๒ สิงหาคม ๒๕๒๔ นายทหารเรือ รุ่น ๒๔๘๕

๒๓ สิงหาคม ๒๕๒๔ ครอบครัวนางเชื่อ สุขประเสริฐ

หนังสือเรื่อง "พระพุทธศาสนาห้าพันปี" กับเรื่อง "ความฝันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และการฆ่าความโกรธ" เรียบเรียงโดย พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สาย ตุลโย ป. ๙) วัดบวรมงคล ซึ่งได้นำมาพิมพ์เป็นบรรณาการในงานฌาปนกิจศพนางชม จาตุรพงศ์ นี้ เจ้าภาพได้รับอนุญาตจากพระคุณเจ้าสมเด็จพระญาณสังวร ในฐานะผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว จึงขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้.

เจ้าภาพ

คำนำ

หนังสือเรื่องพระพุทธศาสนาห้าพันปีนี้ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สาย ตุลโย ป. ๙) วัดบวรมงคล เรียบเรียงไว้ และได้มอบลิขสิทธิ์ให้เป็นสมบัติของมหามกุฏราชวิทยาลัย

หนังสือเรื่องนี้ ผู้เรียบเรียงค้นคว้าหลักฐานในพระพุทธศาสนาทั้งบาลีและอรรถกถา มาแสดงชี้แจงให้ทราบเรื่องพระพุทธศาสนาห้าพันปีว่าเป็นกำหนดของใครแสดงไว้. เห็นว่าคงจะให้ความรู้แก่ผู้สนใจและผู้ศึกษาดีอยู่. ทั้งในบัดนี้เป็นเวลาจวนจะถึง ๒,๕๐๐ ปีแล้ว จึงเป็นที่สนใจอยากทราบของนักค้นคว้านั้น ๆ สมควรจักแถลงให้ทราบ เมื่อพระศรีวิสุทธิวงศ์มารวบรวมขึ้นเช่นนี้ ก็เหมาะคราวเหมาะสมัย จึงหวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าทั่วไป

มหามกุฏราชวิทยาลัย ขออนุโมทนาสาธุการในฉันทะอุตสาหะของผู้เรียบเรียงนี้ทุกประการ ทั้งในส่วนที่ได้เรียบเรียงหนังสือนี้ขึ้น ทั้งในส่วนกุศลเจตนาที่ได้มอบลิขสิทธิ์นี้ให้เป็นสมบัติของมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอคุณพระรัตนตรัย อันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา ตลอดถึงบุญกุศลทั้งปวง จงคุ้มครองผู้เรียบเรียงนี้ และดลบันดาลให้เป็นผู้อุดมสมบูรณ์ด้วยกำลังกาย กำลังใจ มั่นคงงอกงามในพระบวรพุทธศาสนาตลอดกาลนาน.

ผู้อำนวยการ

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๘

สารคดีพิเศษ ....

พระพุทธศาสนา ห้าพันปี

พระศรีวิสุทธิวงศ์ ✵ วัดบวรมงคล

เรียบเรียง

พระพุทธศาสนาที่ชาวไทยนับถือบูชา และตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทยนี้ ตามที่รู้กันทั่ว ๆ ไป ก็ว่าจักมีอายุดำรงอยู่ได้ตลอด ๕,๐๐๐ ปี. แต่มีคนโดยมากอยากทราบว่า คำที่ว่าพระ-พุทธศาสนาจักมีอายุดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปีนี้ เป็นคำพยากรณ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสเอง หรือผู้ใดกล่าวไว้และมีหลักฐานในคัมภีร์ที่มาใดบ้าง.

เรื่องนี้ ได้ค้นคว้าดูในคัมภีร์ที่มา ทั้งในพระไตรปิฎก ทั้งในอรรถกถา ทั้งในปกรณ์ต่าง ๆ แล้ว คงได้ความดังนี้

๑. คัมภีร์พระวินัยปิฎก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๓๒๐ ว่า ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้านาง เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะเสด็จทิวงคตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้หญิงจะบวชในพระพุทธศาสนาได้หรือไม่พระเจ้าข้า พระองค์ตรัสตอบว่า ดูก่อนโคตมี ท่านจงอย่าได้ชอบใจในการบวชเลย อันผู้หญิงนี้ไม่สมควรจะบวช พระนางมหาปชาบดีโคตมี กราบทูลอ้อนวอนขอบวชถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ทรงอนุญาต. พระนางเจ้าเสียพระหฤทัยทรงกันแสง ถวายอภิวาทลาพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เสด็จคืนเข้าพระราชนิเวศน์. ครั้นพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ตามควรแก่พระอัธยาศัยแล้ว ก็เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ถึงเมืองเวสาลี ประทับอยู่ที่ป่ามหาวัน ณ พระตำหนักมียอด. ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีมีพระทัยยินดีจะบวชก็ให้ตัดพระเมาลีของพระองค์เสียแล้ว ทรงผ้ากาสาวพัสตร์ อธิษฐานเพศบรรพชาจำเพาะพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยนางสากิยานี (เจ้าหญิงศากยวงศ์) เป็นอันมาก ไปถึงเมืองเวสาลี ยืนทรงกันแสงอยู่นอกซุ้มพระทวาร พระตำหนักมียอด ที่ป่ามหาวัน. พระอานนท์ทราบจึงออกมาต้อนรับและไต่ถาม ทราบความว่า พระนางเจ้าทรง

กันแสง เพราะเสียพระหฤทัยเหตุพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ให้หญิงบวชในพระธรรมวินัย พระอานนท์จึงสั่งว่า ให้พระ-นางเจ้าทรงยับยั้งรออยู่สักครู่หนึ่งก่อน อาตมะจะเข้าไปทูล ขอให้พระองค์ทรงโปรดประทานอุปสมบทแก่ผู้หญิงให้จงได้ แล้วพระอานนท์ก็เข้าไปกราบทูลเรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี ตัดพระเมาลี ทรงผ้ากาสาวพัสตร์ พร้อมด้วยนางสากิยานีเป็นอันมาก เสด็จมายืนทรงกันแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารพระตำหนัก ให้ทรงทราบแล้ว ทูลขอให้ทรงอนุญาตผู้หญิงได้บวชในพระธรรมวินัย ถึง ๓ ครั้ง พระองค์ก็ตรัสห้าม ไม่ทรงอนุญาตให้บวช พระอานนท์คิดจะทูลขอโดยอุบายอย่างอื่น จึงทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าผู้หญิงได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ควรจะกระทำมรรคผลให้แจ้งได้หรือไม่ พระองค์องค์ตรัสว่าควรอานนท์. พระอานนท์ทูลว่า ถ้าควร พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้านางของพระองค์ มีอุปการะมาก เมื่อพระชนนีของพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว ได้เป็นผู้เลี้ยงและถวายนมมาตราบเท่าทรงพระเจริญ ควรอนุเคราะห์ให้ได้สมความปรารถนาขอผู้หญิงพึงได้บวชในพระพุทธศาสนานี้เถิด. พระองค์ตรัสว่า อานนท์ ถ้านางมหาปชาบดีโคตมียอมรับและประพฤติตามครุธรรม (เงื่อนไขสำคัญ) ๘ ประการได้ ตถาคตก็อนุญาต

ให้อุปสมบทเป็นภิกษุณีได้ ครุธรรม ๘ ประการนั้น คือ:

ข้อ ๑ นางภิกษุณี แม้บวชแล้วได้ร้อยปี ต้องทำการกราบไหว้ลุกต้อนรับประณมมือและกรรมอันสมควรอื่น ๆ แก่ภิกษุแม้บวชแล้วในวันนั้น.

ข้อ ๒ ภิกษุณีอย่าพึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ.

ข้อ ๓ ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือถามวันอุโบสถ ๑ เข้าไปฟังคำสอน ๑ แต่ภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน.

ข้อ ๔ ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายโดยสถานทั้งสาม คือโดยได้เห็น โดยได้ยิน หรือโดยรังเกียจ.

ข้อ ๕ ภิกษุณีต้องธรรมที่หนัก (คืออาบัติหนัก) แล้วต้องประพฤติมานัต ในสงฆ์สองฝ่าย ปักษ์หนึ่ง (๑๕ วัน).

ข้อ ๖ ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์สองฝ่ายเพื่อนางสิกขมานาผู้ศึกษาในธรรม ๖ ประการ (ตั้งแต่ปาณาติปาตาเวรมณี ถึงวิกาลโภชนา เวรมณี) ครบ ๒ ปีแล้ว.

ข้อ ๗ ภิกษุณีอย่าพึงด่า อย่าพึงเพ็ดเพ้ยภิกษุ ด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง.

ข้อ ๘ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ห้ามไม่ให้ภิกษุณีว่ากล่าวภิกษุแต่ให้ภิกษุว่ากล่าวภิกษุณีได้.

ภิกษุณีต้องสักการะเคารพนับถือบูชาครุธรรม ๘ ประการนี้

ไม่ก้าวล่วงจนตลอดชีวิต ถ้านางมหาปชาบดีโคตมี ยอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ ข้อนั้นจงเป็นอุปสัมปทาของนางเถิด.

พระอานนท์จำครุธรรม ๘ ประการนั้นได้แล้ว ไปบอกแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี ตามที่พระพุทธเจ้ารับสั่ง. พระนางเจ้าตรัสตอบว่า พระอานนท์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ายอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ ปฏิบัติไม่ก้าวล่วงจนตลอดชีวิต ด้วยความยินดี เปรียบเหมือนหญิงหรือชาย ที่ยังรุ่นสาวหรือรุ่นหนุ่ม กำลังรักแต่งกายอาบน้ำสระเกล้าแล้ว ได้พวงดอกอุบล หรือพวงมะลิ พวงลำดวนแล้ว จะพึงรับด้วยมือทั้งสองแล้ววางไว้เหนือศีรษะด้วยความยินดีฉะนั้น. พระอานนท์ก็กลับมาทูลความที่พระนางเจ้ามหาปชาบดีโคตมี ยอมรับครุธรรม ๘ ประการนั้นแล้ว พระองค์ก็โปรดบรรพชาอุปสมบทให้แก่พระนางเจ้า พร้อมทั้งบริวาร เป็นภิกษุณีด้วยครุธรรม ๘ ประการนั้นแล.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ ถ้าผู้หญิงจักไม่ได้บวชในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน พระสัทธรรม (คือพุทธศาสนา) จักดำรงอยู่ได้ตลอด ๑,๐๐๐ ปี. แต่เพราะเหตุที่ผู้หญิงบวชเข้ามาในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักไม่ตั้งอยู่นาน พระสัทธรรม (คือพุทธศาสนา) จักตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปีเท่านั้น เปรียบ

เหมือน *ตระกูลอันใดอันหนึ่ง ที่มีผู้หญิงมาก มีผู้ชายน้อย ตระกูลนั้นโจรกำจัดได้ง่าย* อีกอย่างหนึ่งเหมือนขยอกที่ลงในนาข้าวสาลีที่บริบูรณ์ และเพลี้ยที่ลงในไร่อ้อย ชักให้ข้าวสาลีในนาแลอ้อยในไร่เสียไปในเวลารวดเร็ว ไม่ตั้งอยู่นานได้. *เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการนี้ไม่ให้ภิกษุณีก้าวล่วงตลอดชีวิตเสียก่อน เหมือนบุรุษกั้นทำนบแห่งสระใหญ่กั้นน้ำไม่ให้ไหลออกฉะนั้น*

๒. คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อัฏฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๓ หน้า ๒๘๑ พรรณนาความที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีทูลขอบรรพชาอุปสมบทจนถึงทรงอนุญาตให้พระนางได้อุปสมบทด้วยครุธรรม ๘ ประการ และตรัสกำหนดอายุพระศาสนาตรงกับคัมภีร์พระวินัยปิฎก ที่กล่าวมาแล้วในข้อหนึ่ง.

๓. คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาค ๓ หน้า ๔๔๙ พรรณนาความว่า ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระสัทธรรม (คือพุทธศาสนา) จักดำรงอยู่ได้ตลอด ๑,๐๐๐ ปีนั้น ด้วยสามารถแห่งพระขีณาสพผู้ถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณ ท่านได้ขยายความต่อไปอีกว่า พระปฏิเวธ-สัทธรรม (คือการบรรลุมรรคผล) จักมีอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี ด้วยสามารถแห่งการบรรลุมรรคผลลดหลั่นลงไปตามลำดับอย่างนี้ คือ :

ภายในพันปีที่ ๑ ยังมีพระอรหันต์ขีณาสพผู้ได้บรรลุปฏิสัมภิทาญาณ.

ภายในพันปีที่ ๒ ยังมีพระอรหันต์ขีณาสพประเภทสุกขวิปัสสกะ.

ภายในพันปีที่ ๓ ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอนาคามี.

ภายในพันปีที่ ๔ ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระสกิทาคามี.

ภายในพันปีที่ ๕ ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระโสดาบัน.

รวมเป็นพระพุทธศาสนา จักดำรงอยู่ได้ตลอด ๕,๐๐๐ ปี ด้วยอาการอย่างนี้. ตามคำของพระอรรถกถาจารย์ (พระพุทธโฆษะ) ผู้รจนาคัมภีร์นี้ อ้างพระพุทธพจน์ที่ตรัสในคัมภีร์พระวินัยปิฎกยืนยันว่า พระพุทธศาสนาจักตั้งอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี.

๔. คัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๓ หน้า ๓๐๐ พระพุทธโฆษะผู้รจคัมภีร์ พรรณนายืนยันความที่พระปฏิเวธสัทธรรม จักดำรงอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี ตรงกับคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ที่กล่าวมาแล้วในข้อสามเช่นเดียวกัน.

๕. คัมภีร์มิลินทปัญหา ท่านผู้รจนายืนยันว่าพระ

พุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงแล้วได้ ๕๐๐ ปี จักมีภิกษุองค์หนึ่ง ชื่อว่านาคเสน มีปัญญาเฉียบแหลม สามารถชักจูงแนะนำพระเจ้ามิลินท์ให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ด้วยข้ออุปมาต่าง ๆ จักช่วยกระทำพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง ดำรงอยู่ได้ตลอด ๕,๐๐๐ ปี ดังนี้. และในคัมภีร์เดียวกันนั้น เองแสดงว่า พระเจ้ามิลินท์ตั้งปัญหาถามพระนาคเสนว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ สัทธรรม (คือพระพุทธศาสนา) จักดำรงอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปีบริบูรณ์ และในสมัยจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ยังตรัสแก่สุภัททปริพาชกว่า ดูก่อนสุภัททะ ภิกษุทั้งหลาย ยังปฏิบัติชอบอยู่เพียงใด โลกจักไม่สูญ ไม่ว่างเปล่าจากพระอรหันต์ทั้งหลายเพียงนั้น ดังนี้ ว่ามิเป็นการขัดแย้งกันหรือ ? พระนาคเสนได้ถวายวิสัชนาว่า ไม่เป็นการขัดแย้งกันแต่ประการใด และถวายพระพร ชี้เหตุผลพร้อมทั้งอุปมาอันแจ่มแจ้ง และปฏิภาณอันเฉียบแหลมจนพระเจ้ามิลินท์ทรงเข้าใจแจ่มแจ้ง หายวิมัติกังขาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ดังปรากฏแล้วในคัมภีร์นั้น.

ตามหลักฐานในคัมภีร์ต่าง ๆ ที่อ้างมานี้ คงได้ความดังนี้ ที่ว่าพระพุทธศาสนาจักดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปีนั้น พระพุทธเจ้า

มิได้ตรัสเองโดยตรง คือตรัสแต่เพียงว่า ถ้าผู้หญิงไม่ได้บวช (โดยไม่ได้รับครุธรรม ๘ ประการ) พระสัทธรรมจักตั้งอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พุทธประสงค์ ได้ขยายความหมายของคำว่า ๑,๐๐๐ ปี ออกเป็น ๕,๐๐๐ ปี ด้วยหลักแห่งการบรรลุมรรคผลดังนี้ คือ:

ก. เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงครบ ๑,๐๐๐ ปีแล้ว (๑๐ ศตวรรษ) จะไม่มีพระอรหันต์ผู้ได้ปฏิสัมภิทาญาณ.

ข. เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงครบ ๒,๐๐๐ ปีแล้ว (๒๐ ศตวรรษ) จะไม่มีพระอรหันต์สุกขวิปัสสก.

ค. เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงครบ ๓,๐๐๐ ปีแล้ว (๓๐ ศตวรรษ) จะไม่มีพระอนาคามี.

ฆ. เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงครบ ๔,๐๐๐ ปีแล้ว (๔๐ ศตวรรษ) จะไม่มีพระสกิทาคามี.

ง. เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงครบ ๕,๐๐๐ ปีแล้ว (๕๐ ศตวรรษ) จะไม่มีพระโสดาบัน.

"ใครจะเป็นผู้ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเสื่อมสูญ" ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์ไว้แล้วว่า บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จะเป็นผู้ยังพระ

สัทธรรมให้เจริญรุ่งเรืองและเสื่อมสูญไป.

เหตุที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมมีอยู่ ๕ ประการ คือ :

๑. *ภิกษุในพระศาสนานี้ ไม่ตั้งใจฟังพระธรรมวินัยโดยเคารพ.*

๒. *ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยโดยเคารพ.*

๓. *ไม่ตั้งใจจดจำพระธรรมวินัยให้แม่นยำ.*

๔. *ไม่ตั้งใจตริกตรองอรรถแห่งพระธรรมวินัยโดยเคารพ.*

๕. *ไม่ตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคารพ.*

เหตุ ๕ ประการนี้แล จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสูญอันตรธาน ไม่ใช่อย่างอื่น.

อาการที่พระพุทธศาสนาจะเสื่อม พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระมหากัสสปเถระ โดยใจความว่า ดูก่อนกัสสปะ พระสัทธรรมจะค่อย ๆ เสื่อมลงโดยลำดับ โดยอาการที่คนทั้งหลายไม่รู้สึก ไม่วูบวาบเหมือนเรือจม.

ในคัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๑ หน้า ๙๑ ท่านพรรณนาอันตรธาน ความเสื่อมสูญไว้ ๕ อย่าง คือ :

๑. *ปริยัติอันตรธาน ความเสื่อมสูญแห่งพระปริยัติธรรม.*

๒. *ปฏิบัติอันตรธาน ความเสื่อมสูญแห่งการปฏิบัติ.*

๓. ปฏิเวธอันตรธาน ความเสื่อมสูญแห่งการตรัสรู้มรรคและผล.

๔. ลิงคอันตรธาน ความเสื่อมสูญแห่งสมณเพศ.

๕. ธาตุอันตรธาน ความเสื่อมสูญแห่งพระบรมธาตุ.

(๑) พระปริยัติธรรม กล่าวคือพระไตรปิฎกนี้ ย่อมเป็นปัจจัยอย่างสำคัญในอันตั้งอยู่แห่งพระศาสนา. แท้จริงบุคคลผู้ประกอบด้วยปรีชาญาณ ปฏิบัติไปจนได้บรรลุมรรคผลและนิพพาน ก็เพราะได้เล่าเรียนพระไตรปิฎก. ผู้มีปัญญาได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว ย่อมอาจเพื่อจะยังปฏิบัติธรรมและปฏิเวธธรรมให้บริบูรณ์ได้. เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **เมื่อพระปริยัติคือพระไตรปิฎกยังดำรงอยู่ตราบใด ศาสนาก็ชื่อว่าดำรงอยู่ตราบนั้น. เมื่อพระปริยัติธรรมเสื่อมถอย น้อยผู้เล่าเรียนแล้วในกาลใด ศาสนาก็ชื่อว่าเสื่อมแล้วในกาลนั้น.** เมื่อกาลล่วงไป ๆ พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐประเทศอันบังเกิดในสมัยกลียุค มิได้ตั้งอยู่โดยทศพิธราชธรรม หมู่อำมาตย์ราชเสนาบดีและอาณาประชาชน ก็ไม่ตั้งอยู่โดยธรรม. เพราะเหตุที่มนุษย์ทั้งหลาย มิได้ตั้งอยู่โดยธรรม ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดู

กาล พืชพันธุ์ธัญญาหารก็มิได้บริบูรณ์. เมื่อพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่บริบูรณ์แล้ว หมู่มนุษย์ที่ถวายจตุปัจจัย แด่สงฆ์ผู้มีหน้าที่ทรงพระธรรมวินัยก็ไม่อาจถวายได้. เมื่อภิกษุทั้งหลายขัดสนด้วยจตุปัจจัยแล้ว ก็ไม่อาจสงเคราะห์กุลบุตรให้ศึกษาพระปริยัติ-ธรรมได้. เมื่อไม่มีผู้ศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมก็มีแต่เสื่อมทรุดลงไป. ภิกษุทั้งหลาย ไม่อาจทรงอรรถะไว้ได้ ก็ทรงไว้แต่บาลีอย่างเดียว. เมื่อกาลล่วงไป ภิกษุก็ไม่อาจทรงไว้ซึ่งบาลีทั้งหมด. พระปริยัติธรรมก็ทรุดเสื่อมลงทุกที **เมื่อปิฎกทั้ง ๓ เสื่อมนั้น พระอภิธรรมปิฎกเสื่อมก่อน** พระสุตตันตปิฎกและพระวินัยปิฎกยังดำรงอยู่ พระศาสนาก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อม. เมื่อกาลล่วงไปพระสุตตันตปิฎกก็เสื่อมลงโดยลำดับ. กาลนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ทรงจำไว้ได้เพียงชาดกและพระวินัย. เมื่อกาลล่วงไป ภิกษุทั้งหลายไม่อาจจำทรงชาดกไว้ได้ ชาดกก็เสื่อม เริ่มเสื่อมลงมาตั้งแต่เวสสันตรชาดกจนถึงอปัณณกชาดกเป็นที่สุด. แต่นั้น ภิกษุทั้งหลายก็ทรงจำไว้ได้แต่พระวินัยปิฎกเท่านั้น. เมื่อกาลล่วงไป พระวินัยปิฎกก็เสื่อม เริ่มเสื่อมแต่คัมภีร์บริวารลงมาจนถึงคัมภีร์ภิกขุนีวิภังค์. กาลนั้น ภิกษุทั้งหลายทรงไว้ได้แต่อุโบสถขันธกะอย่างเดียว.

ภิกษุทั้งหลายยังทรงจำอุโบสถขันธกะไว้ได้เพียงไร พระปริยัติธรรม ก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อมเพียงนั้น. มนุษย์ทั้งหลายยังจดจำคาถา (บทกวี) ไว้ได้ แม้ไม่มาก เพียง ๔ บาทเท่านั้น พระปริยัติธรรมชื่อว่ายังไม่อันตรธาน. ในกาลใดพระมหากษัตริย์ทรงพระราชศรัทธาใส่ทรัพย์แสนหนึ่งลงในผอบทอง ให้ราชการเที่ยวป่าวร้องทั่วพระราชอาณาเขตว่า ผู้ใดรู้คาถาเพียง ๔ บาทแล้วจงมาเอาทรัพย์แสนหนึ่ง. เมื่อข้าราชการเที่ยวป่าวร้องทั่วแล้ว ไม่เห็นผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งอาจอ้างว่า เรารู้คาถาประมาณ ๔ บาท ข้าราชการก็นำทรัพย์กลับคืนสู่พระคลังหลวง. ในกาลนั้นพระปริยัติธรรม ก็ชื่อว่าสูญสิ้นแล้ว.

(๒) ความเสื่อมสูญแห่งการปฏิบัติ ท่านแสดงไว้ดังนี้ว่า เมื่อกาลล่วงไป ภิกษุทั้งหลาย ไม่อาจยังฌานวิปัสสนามรรคผลและนิพพานให้เกิดขึ้นได้ ก็รักษาแต่ จาตุปาริสุทธิศีลอย่างเดียว. ครั้นนานไป ภิกษุทั้งหลายก็เบื่อหน่าย ในการรักษาศีลให้บริสุทธิ์และในการประการกอบกิจบำเพ็ญความเพียรด้วยคิดท้อว่า เราทั้งหลายจะเพียรเท่าไร ก็ไม่อาจสำเร็จมรรคผลได้. การบรรลุมรรคผลไม่มีเสียแล้วดังนี้ ก็คลายความเพียร มากไปด้วยความเกียจคร้าน ไม่ตักเตือนว่ากล่าวกัน. จำเดิมแต่นั้นภิกษุทั้งหลาย ก็ย่ำยีกองอาบัติเล็กน้อย สำรวมรักษาไว้แต่ครุกาบัติ

เมื่อภิกษุทั้งหลาย ยังทรงปาราชิกสิกขาบทไว้ได้เพียงใด การปฏิบัติก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อมเพียงนั้น. ต่อเมื่อหาภิกษุที่สำรวมรักษาปาราชิกสิกขาบทมิได้แล้ว ปฏิบัติธรรม ก็ชื่อว่าเสื่อมสิ้นหาเศษมิได้.

(๓) ความเสื่อมสูญแห่งการบรรลุมรรคผล ท่านแสดงไว้ดังนี้ว่า *บุคคลผู้ได้สำเร็จพระโสดาบัตติผล ถ้ายังมีอยู่แม้ไม่มาก เพียงองค์เดียว ปฏิเวธธรรมก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อม.* ในกาลใดหาบุคคลผู้สำเร็จพระโสดาบัตติผลมิได้แล้ว ในกาลนั้นแลปฏิเวธธรรมชื่อว่าเสื่อมสิ้นแล้ว.

(๔) ความเสื่อมสูญแห่งสมณเพศ ท่านแสดงไว้ดังนี้ว่า เมื่อกาลล่วงไป *ภิกษุทั้งหลายจักมีอากัปกิริยาไม่น่าเลื่อมใส* จักวางบาตรไว้บนบ่า เที่ยวภิกขาจาร เหมือนดังนิครนถ์ ซึ่งวางผลน้ำเต้าไว้บนแขนแล้วเที่ยวภิกขาจาร เมื่อกาลล่วงไป ภิกษุทั้งหลายจักหาบหิ้วบาตรด้วยสาแหรก แล้วเที่ยวภิกขาจาร ประพฤติอนาจารผิดสมณะผู้รักษาจาตุปาริสุทธิศีล. แม้ภิกษุทั้งหลายจะประพฤติอนาจารอย่างนั้น เพศสมณะก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อม. เมื่อกาลล่วงไป ภิกษุทั้งหลายจะไม่สุย้อมผ้าให้มีสีควรแก่สมณเพศ จะทำผ้านั้นให้มีสีซีดเศร้าหมอง เหมือนสีกระดูกอูฐ. ครั้นนานไป ภิกษุทั้งหลายจะดำริว่า เราจะมากังวลอะไร

กับผ้าย้อมน้ำฝาด คิดดังนี้แล้ว ก็ปลดเปลื้องไตรจีวรออกจากกายแล้วผูกพันข้อมือบ้าง คอบ้าง กระทำกสิกรรม พาณิชกรรม เลี้ยงบุตรภรรยา เมื่อมนุษย์มีศรัทธาจะถวายทักษิณาทาน อุทิศเฉพาะสงฆ์ ให้แก่สมณะที่มีผ้ากาสาวะอยู่ที่ข้อมือและคอนั้น จะได้ผลานิสงส์นับประมาณมิได้ อนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสไว้แก่พระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ ในอนาคตกาล จะหาภิกษุผู้ทรงไว้ซึ่งจีวรมิได้ จะมีแต่ **โคตรภูสงฆ์** พันผ้ากาสาวะไว้ที่ข้อมือและคอ ไม่มีศีล ถ้าบุคคลมีศรัทธา ปรารถนาจะกระทำกุศลให้มีผลมาก ก็จงตั้งจิตอุทิศต่อสงฆ์แล้วให้ทักษิณาแก่คนเหล่านั้น เราตถาคตสรรเสริญว่าทานของผู้นั้นตั้งอยู่ในสงฆ์เป็นสังฆทานแท้ จะนำผลานิสงส์มาให้สุดที่จะประมาณ เมื่อคนเหล่านั้น ไปทำการงานอยู่ในป่า ก็มีความดำริว่า เราจะต้องการอะไรด้วยผ้ากาสาวะอันผูกที่ข้อมือและคอ ฉะนี้แล้ว ก็จะพากันนำผ้ากาสาวะทิ้งไว้ในป่า. ในกาลนั้นแล สมณเพศชื่อว่าเสื่อมสิ้นหาเศษมิได้.

(๕) ความเสื่อมสูญแห่งพระบรมธาตุ ท่านแสดงไว้ดังนี้ว่า พระบรมธาตุนิพพาน ชื่อว่าธาตุอันตรธาน แท้จริงนิพพานนั้นมี ๓ คือ กิเลสนิพพาน ๑ ขันธนิพพาน ๑ ธาตุ-นิพพาน ๑ กิเลสนิพพาน ได้มีแล้วในเมื่อพระพุทธองค์ได้

ทรงชำนะมารและเสนาด้วยพระบารมี กำจัดกิเลสาสวะ บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณใต้ต้นโพธิ์. ขันธนิพพาน ได้มีแล้ว ในเมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานเหนือมงคลอาสน์ ระหว่างต้นรังทั้งคู่ ณ สาลวโนทยาน ใกล้กรุงกุสินารา ในวันเพ็ญวิสาขปุณณมี. ธาตุนิพพาน จักมีในอนาคตกาลโดยอาการอย่างนี้คือ เมื่อกาลล่วงไป *พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ในที่ต่าง ๆ เมื่อไม่ได้เครื่องสักการบูชาแล้ว ก็จักเสด็จไปสู่ที่ ๆ มีคนสักการะบูชา ถ้ามีคนสักการบูชาอยู่ในประเทศทิศใด พระบรมธาตุก็จักเสด็จไปสู่ประเทศทิศนั้น ด้วยกำลังอธิษฐานแห่งพระพุทธเจ้า.* ครั้นกาลล่วงไป สถานที่ทั้งปวงปราศจากเครื่องสักการบูชาแล้ว พระบรมธาตุก็จักเสด็จมาประชุมกันแล้วเสด็จไปสู่มหาเจดีย์องค์ใหญ่ในลังกาทวีป ครั้นออกจากที่นั้นแล้ว ก็เสด็จไปสู่โพธิบัลลังก์ พระบรมธาตุทั้งหลายในนาคพิภพก็ดี ในเทวโลกก็ดี จะเสด็จไปสู่โพธิบัลลังก์สิ้นพระบรมธาตุ ครั้นประชุมพร้อมกันด้วยประการอย่างนี้แล้วจักแสดงอาการเป็นพระพุทธรูป ปรากฏเหมือนอย่างองค์พระพุทธเจ้า ซึ่งประทับเหนือรัตนบัลลังก์ใต้ควงไม้โพธิ์ ประกอบด้วยพระมหาปุริสลักษณะ ทรงพระรัศมีโอภาสไกลได้ข้างละวาเป็นกำหนด จักกระทำพระปาฏิหาริย์ มีอาการดุจยมกปาฏิหาริย์

ครั้งเมื่อทรมานเดียรถีย์นิครนถ์ภายใต้ต้นคัณฑามพฤกษ์ เปล่งออกซึ่งพระฉัพพัณณรังสี เมื่อพระบรมธาตุประชุมครั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลายจะได้เห็นหามิได้ ฝ่ายเทวดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล จะมาประชุมพร้อมกัน แสดงความเศร้าโศกอาลัยร้องไห้ เหมือนครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานรำพันว่า องค์พระทศพลสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จดับขันธ-ปรินิพพานในวันนี้แล้ว ครั้งนี้ เป็นครั้งสุดท้าย ต่อไปนี้โลกจะมืดมนอันธการ ในลำดับนั้น เตโชธาตุก็ตั้งขึ้นแต่พระสรีรธาตุ เผาผลาญให้ย่อยยับ ถึงซึ่งภาวะหาบัญญัติไม่ได้ เปลวไฟซึ่งตั้งขึ้นแต่พระบรมธาตุนั้นพุ่งพ้นขึ้นไปถึงพรหมโลก ครั้นพระบรมธาตุแสดงปาฏิหาริย์ดังนี้แล้ว ก็แสดงนิพพาน ฝ่ายเทวดาที่มาประชุมพร้อมที่พระบรมธาตุ ก็สักการบูชาด้วยของหอม และประโคมด้วยดุริยางค์ดนตรี กระทำประทักษิณเวียนขวา ๓ รอบ แล้วก็กลับไปสู่ที่อยู่แห่งตน ๆ.

พุทธบริษัททุกคน มีบทบาทสำคัญ ในอันที่จะช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองไพศาลก็ได้ และจะทำลายพระพุทธศาสนาให้สูญสิ้นก็ได้. ถ้าทุกคนยังปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด คือ เว้นความชั่ว ที่เรียกว่าบาปทั้งปวง ทำความดีที่เรียกว่าบุญ

ทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว มีศีลมีธรรม มีความกตัญญูต่อท่านผู้มีพระคุณ มีหิริโอตตัปปะ ไม่เบียดเบียนล้างผลาญตนและคนอื่น ไม่ริษยาอาฆาตกัน มีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกันอยู่ตราบใด พระพุทธ-ศาสนา ก็ยังไม่เสื่อม มรรคผลนิพพานก็ยังมีอยู่ตราบนั้น แม้กาลเวลาจะล่วงเลย ๕,๐๐๐ ปี หรือยิ่งกว่านั้นก็ตาม โลกย่อมไม่ว่างเปล่าจากพระอรหันต์ ถ้าทุกคนแม้จะพูดว่า บำรุงพระพุทธศาสนา แต่ไม่ละความชั่ว ไม่ทำความดี ไม่ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ยังเบียดเบียนล้างผลาญกัน ยังริษยาอาฆาตกัน ยังลุอำนาจของความโลภโกรธหลง ยังปราศจากหิริโอตตัปปะอยู่ตราบใด พระพุทธศาสนา ก็ชื่อว่าเสื่อมแล้ว มรรคผลนิพพานไม่มีแล้ว โลกว่างเปล่าจากพระอรหันต์แล้ว แม้ระยะเวลาจะยังไม่ถึง ๕,๐๐๐ ปี ก็ตาม.

ศาสนา คือพระธรรม คำสั่งสอน
ดับทุกข์ร้อน เย็นยิ่ง เป็นมิ่งขวัญ
แต่งใจให้ งามสงบ ดีครบครัน
ควรป้องกัน ศาสนา ให้ถาวร.

หลักฐานรายการละเอียด เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาห้าพันปี พึงค้นดูใน

(๑) คัมภีร์พระวินัยปิฎก จุลวรรค.
(๒) คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อัฏฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย.
(๓) คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก.
(๔) คัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย.
(๕) มิลินทปัญหา.
(๖) พระบาลีกัสสปสังยุตต์ นิทานวรรค.

◎

สักรวา ชาวพุทธ์ ผู้ผุดผ่อง
สิ่งเศร้าหมอง ผิดธรรม ผิดคำสอน
ก็ใจแกร่ง แข็งกล้า ไม่อาวรณ์
ยอมเลิกถอน ทุกอย่าง ทุกทางไป
การดื่มเหล้า เมาจัด ในวัดเล่า
เป็นเรื่องเศร้า ประจาน สุดขานไข
ควรระวัง สังวร เลิกถอนไว
พระโล่งใจ โมทนา สาธุเอย.

ความฝัน

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดบวรมงคล เรียบเรียง

บรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีชื่อว่า พระไตรปิฎกบ้าง อรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง และปกรณ์อื่น ๆ อีกบ้าง ล้วนเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกไว้มากมาย. และในคัมภีร์นั้น ๆ นอกจากจะมีคำสั่งสอนอันเกื้อกูลแก่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความบริสุทธิ์ บรรลุมรรคผลนิพพาน ดับกิเลสและกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ยังมีเรื่องที่เป็นสาระเกื้อกูลแก่ความรู้ ซึ่งควรรู้ไว้ประดับสติปัญญาอีกมาก. ในเรื่องเหล่านั้น ความฝันเป็นเรื่องหนึ่ง ที่ควรรู้ควรสนใจ เพราะเกี่ยวเนื่องกับคนทุกคน. ได้ค้นคว้าดูในคัมภีร์ที่มาทั้งในพระไตรปิฎก ทั้งในอรรถกถาและในปกรณ์ต่าง ๆ แล้ว เก็บข้อความที่เกี่ยวเนื่องกับ

เรื่องความฝัน อันท่านแสดงไว้ในที่นั้น ๆ มารวมเป็นหมวดหมู่ แล้วให้ชื่อว่าเรื่องความฝันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.

๑. ความหมายของคำว่าฝัน

คำว่าฝันนั้น เป็นคำไทย ซึ่งได้แปลมาจากศัพท์มคธว่า สุปินํ หรือสุบิน ที่หมายถึงเรื่องซึ่งได้ปรากฏเห็นในเวลาหลับ กิริยาที่บุคคลหยั่งลงสู่ความหลับแล้วเห็นภาพที่มาปรากฏทางมโนทวารคือใจนี้ เรียกว่าความฝัน. เรื่องความฝันนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่คนเราแทบทุกคนจะต้องประสบแทบไม่เว้นแต่ละวัน. สิ่งที่เราไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น ไม่เคยพบสถานที่ ๆ เราไม่เคยไป เราอาจรู้ได้ เห็นได้ ไปได้ ในเวลาฝัน. เว้นแต่พระนิพพานเท่านั้น อันใคร ๆ ไม่อาจรู้ได้ เห็นได้ ไปได้ แม้ด้วยความฝัน. ก็ความฝันนั้นย่อมบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นให้ทราบล่วงหน้าได้เป็นอย่างดี ที่เป็นลางร้ายก็มี ที่เป็นบุพพนิมิตก็มี ที่แน่นอนเชื่อได้ก็มี ที่ไม่แน่นอนเชื่อไม่ได้ก็มี.

๒. ความฝันสัมพันธ์กับมนุษย์

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา เมื่อยังมีกิเลสเครื่องเศร้าหมองคือความโลภ ความโกรธ ความหลง หมักดองอยู่ในสันดาน

แล้ว ไม่เลือกว่าจะเป็นชาติใด เพศใด วัยใด ย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องความฝันอยู่เสมอ. แต่ถ้าสิ้นกิเลสเหล่านั้นแล้ว ก็หมดความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องความฝันอีกต่อไป.

๓. เหตุที่จะให้ฝัน ๔ อย่าง

ในคัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๓ หน้า ๘๖ และคัมภีร์สัทธัมมัปปัชโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ภาค ๒ หน้า ๑๓๓ ท่านแสดงเหตุที่จะให้ฝันว่า คนเราเมื่อจะนิมิตฝัน ย่อมนิมิตฝันด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ

(๑) นิมิตฝันเพราะธาตุกำเริบ.

(๒) นิมิตฝันเพราะจิตประหวัด คือ หน่วงเอาอารมณ์ที่ตนเคยเห็น เคยฟัง เคยประสบ และสัมผัสแต่ก่อน ๆ แล้วเก็บเอามาฝัน.

(๓) นิมิตฝันเพราะเทวดาสังหรณ์ คือเทวดาดลใจมาเข้าฝันบอกเหตุร้าย และดี แล้วฝันด้วยอานุภาพแห่งเทวดา.

(๔) นิมิตฝันด้วยบุพพนิมิต คือบุญกุศลและบาปอกุศลอันได้สั่งสมไว้ในปางก่อน จะให้ผลเป็นเป็นสุขและเป็นทุกข์มาบันดาลให้ฝัน.

๔. ลักษณะของความฝัน ๓ อย่าง

และในคัมภีร์ทั้ง ๒ นั้น ท่านแสดงลักษณะของความฝันว่า มี ๓ อย่าง คือ:–

(๑) ความฝันเป็นกุศล.

(๒) ความฝันเป็นอกุศล.

(๓) ความฝันเป็นอัพยากฤต.

ความฝันเป็นกุศล เช่นฝันเห็นพระ ฝันได้ไหว้พระเจดีย์ ฝันได้ฟังธรรม เหล่านี้เป็นต้น. ความฝันเป็นอกุศล เช่นฝันว่าตกจากภูเขาและต้นไม้ ฝันว่าถูกสัตว์ร้าย เช่นเสือหมีไล่ขบกัดเป็นต้น, ความฝันที่เป็นอัพยากฤต คือฝันที่ไม่อยู่ในลักษณะทั้ง ๒ นั้น.

๕. ความฝันเชื่อได้หรือไม่

ท่านแสดงไว้ว่า ความฝันเป็นเรื่องจริง ควรเชื่อได้ก็มี, เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ควรเชื่อก็มี, ความฝันที่เป็นเรื่องจริง ควรเชื่อได้นั้น คือความฝันที่เป็นบุพพนิมิต อันบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลและบาปอกุศล ที่สั่งสมไว้มาบันดาลให้ฝัน, ถ้าฝันดี ก็เป็นดีจริง ๆ, ถ้าฝันร้าย ก็เป็นร้ายจริง ๆ. ความฝัน

ย่อมเป็นของแน่นอนแต่เพียงผล. ส่วนกิริยาที่ฝันนั้นมักจะเอาแน่นอนไม่ค่อยได้. จึงมีปัญหาต่อไปว่า ที่ว่าความฝัน ย่อมเป็นของแน่นอนแต่เพียงผล ส่วนกิริยาที่ฝันมักจะเอาแน่นอนไม่ได้นั้น หมายความว่ากระไร หมายความว่า ผลที่เกิดขึ้นไม่ตรงกับที่ฝันเห็น เช่นในเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ท่านพรรณนาว่า พระนางมัทรีทรงสุบินมิมิตผิดประหลาดว่า ยังมีบุรุษหนึ่งนั้นเติบโตดำล่ำสันเห็นพิลึก ผิวกายดำเป็นหมอกหมึกมืดดังมหาเมฆ ดูนิโกกเกกเก่งฉกาจ นุ่งผ้าย้อมฝาด คาดกาสาว์สักกระสัน พันเป็นเกลียวเหนี่ยวเหน็บรั้งคาดพุงจั้งมั่งทะมัดทะแมง ทัดดอกไม้แดงทั้งสองหูดูสง่า มีหัตถ์เบื้องขวานั้นถือดาบคมเขียวเป็นมันปลาบละเลื่อมแสง แกว่งกวัดฉวัดเฉวียน วิ่งวู่ขู่เข้ามาถึงถีบทวารตึงทำลายลู่ กระทืบเท้าตะคอกขู่คำรามสำราก ฉวยชฎานางกระชากฉุดให้หลุดพลัด รวบพระกรกระหวัดทั้งซ้ายขวา ให้พระนางเธออุตตานภาพ (บรรทมหงาย) ฟาดด้วยดาบเหวี่ยงลงตรงพระพาหาทั้งสองซ้ายขวาขาดเป็นสิน พระกรกระเด็นดิ้นอยู่แดดาน แล้วมิหน่ำซ้ำแขวะคว้านควักพระนัยน์เนตรทั้งสองปลิ้นให้วิ่นหวะ เอาดาบฉะเชือดพระทรวงล้วงชำแหละ แหวะหาพระทัยพระนางนั้น ถือเอาความว่า พระนางมัทรีฝันว่า มีบุรุษมาตัดแขนซ้ายและแขนขวา

แล้วผ่าทรวงล้วงเอาดวงหทัยไป ก็มิได้เป็นจริงตามนั้น คือ พระนางมิได้ถูกตัดแขนซ้ายและแขนขวา ผ่าทรวงล้วงเอาดวงหทัยไปดังที่ฝันเห็น เป็นแต่ว่า พระนางต้องเสียสองกุมาร คือกัณหาและชาลี ซึ่งเป็นเหมือนดวงหทัยและแขนซ้ายแขนขวา โดยชูชกมาทูลขอจากพระเวสสันดรบรมโพธิสัตว์, และพระเวสสันดรก็มีพระทัยยินดีประทานให้แก่ชูชกไปตามประสงค์ เป็นการบำเพ็ญทานบารมีอย่างอุกฤษฏ์ ยากที่คนอื่นจะกระทำได้ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหว.

๖. ความฝันที่เชื่อไม่ได้

สำหรับความฝัน ที่มีปรากฏขึ้นโดยธาตุกำเริบก็ดี หรือโดยมีจิตประหวัด ยึดหน่วงอารมณ์ ที่เคยได้เห็น เคยได้ยินได้ฟัง เคยได้สัมผัสแต่กาลก่อนนั้นแล้วเก็บเอามาฝันก็ดี ท่านว่าเป็นของไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอน จะเชื่อเอาว่าเป็นจริงไม่ได้.

๗. ความฝันที่เชื่อได้บ้าง เชื่อไม่ได้บ้าง

ส่วนความฝันที่เกิดมีขึ้นโดยอำนาจเทวดาสังหรณ์ คือเทวดามาเข้าฝัน บอกเหตุบอกผล บอกความสุข บอกความทุกข์ในฝันนั้น บางครั้งก็บอกจริง บางคราวก็บอกไม่จริง. ถ้า

เทวดามีความรักใคร่หวังดีปรารถนาจะสงเคราะห์ให้เป็น ประโยชน์ ก็บอกจริง. ถ้าเทวดาเกลียดชังหวังจะให้ต้องภัย ได้รับความทุกข์เดือดร้อนก็บอกลวง ดังมีเรื่องเล่าว่า พระมหาเถระรูปหนึ่งซึ่งอยู่ในนาคมหาวิหาร. พระมหาเถระรูปนี้ เมื่อทำการอะไร มักทำตามอำเภอใจของท่าน ไม่ปรึกษาหารือผู้อื่น. วันหนึ่งท่านใช้ให้คนตัดไม้กากะทิงต้นหนึ่งลง. เทวดาผู้สิงสถิตอยู่บนต้นไม้นั้นโกรธพระมหาเถระ ปรารถนาจะให้ท่านต้องภัยได้รับความเดือดร้อน จึงอุบายล่อลวงให้พระมหาเถระนั้นหลงเชื่อ ด้วยวิธีมาเข้าฝันบอกเหตุการณ์บอกสุขบอกทุกข์ในฝัน คือบอกว่าจะมีเหตุการณ์อย่างใดเกิดขึ้น เหตุการณ์อย่างนั้นก็มีจริงเป็นจริงตามที่เทวดามาบอกในฝันทุกประการ ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนแม้แต่น้อย. พระมหาเถระก็มีความเชื่อมั่นว่า เทวดาบอกเหตุการณ์แก่เราในความฝัน แน่นอนจริง ไม่ผิดพลาดสักอย่างเดียว. ครั้นเทวดาทราบว่า พระมหาเถระเชื่อถือแน่นแฟ้นเช่นนี้แล้ว คืนวันหนึ่งจึงเข้าฝันบอกลวงพระมหาเถระว่า นับตั้งแต่วันนี้ไป อีก ๗ วันจะเกิดเหตุใหญ่. เหตุนั้นคือองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอุปัฏฐากแห่งพระผู้เป็นเจ้าจะเสด็จสวรรคต. พระมหาเถระเชื่อมั่นว่าจักเป็นจริงดังนั้น ก็จำความฝันนั้นไปบอกเล่าพระสนม

นางกำนัลใน ๆ ก็เชื่อว่าจักเป็นจริงดังนั้น ก็พากันร้องไห้ระเบ็งเซ็งแซ่ทั่วพระราชวัง จนความทราบถึงองค์พระมหากษัตริย์. พระมหากษัตริย์ก็ตรัสถามว่า เหตุไฉนจึงพากันร้องไห้. นางเหล่านั้นจึงทูลให้ทรงทราบว่า พระมหาเถระบอกว่า แต่นี้ไปอีก ๗ วัน พระองค์จักเสด็จสวรรคต. พระมหากษัตริย์ ก็ให้นับวันไปทุก ๆ วัน ครั้นครบ ๗ วันแล้ว พระมหากษัตริย์หาได้เสด็จสวรรคตไม่ ทรงเข้าพระทัยว่า พระมหาเถระ จักคิดการกบฏ ปองร้ายหมายมั่นผูกพันพระสนมนางกำนัลใน จึงสั่งให้เพชฌฆาตตัดมือและเท้าของพระมหาเถระเสีย เป็นการลงพระราชอาญา ดังนี้. ฉะนั้น ความฝันอันมีปรากฏโดยเทวดาสังหรณ์ คือเทวดามาบอกเหตุร้ายและดี แล้วฝันด้วยอานุภาพแห่งเทวดานั้น จะเชื่อว่าเป็นจริงแน่แท้แน่นอนโดยส่วนเดียวหาได้ไม่ เพราะบางครั้ง เทวดาบอกจริง บางคราวเทวดาบอกลวง ดังตัวอย่างที่อ้างมานี้.

๘. บุคคลที่ฝันและไม่ฝัน

ในคัมภีร์สัทธัมมัปปัชโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ภาค ๒ ท่านแสดงไว้เป็นใจความว่า ความฝัน ๔ อย่าง คือฝันเพราะธาตุกำเริบ ๑ ฝันเพราะจิตประหวัด หน่วงอารมณ์ที่เคยประสบพบเห็นมาฝัน ๑ ฝันเพราะเทวดาสังหรณ์ ๑ ฝันเพราะ

บุพพนิมิต ๑. ย่อมปรากฏมีแก่พระเสขบุคคล คือพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และแก่ปุถุชนทั้งปวง. พระเสขบุคคลและปุถุชนทั้งปวงนั้น ย่อมเห็นซึ่งสุบินนิมิต คือ ความฝัน. ถามว่า เพราะเหตุใด ความฝันจึงมีปรากฏเฉพาะปุถุชนและพระเสขบุคคลเท่านั้น. ตอบว่า เพราะปุถุชนและพระเสขบุคคล ตั้งต้นแต่พระโสดาบันจนถึงพระอนาคามี ยังมีสัญญาวิปัลลาสมิได้ขาดจากสันดาน เพราะยังไม่สิ้นอาสวกิเลส จึงมีความฝันปรากฏอยู่เนือง ๆ.

๙. พระอรหันต์ไม่ฝัน

ส่วนพระอรหันต์ท่านสิ้นอาสวกิเลสแล้ว ละวิปัลลาสได้แล้ว จึงไม่มีความฝันและเรื่องที่จะฝัน. เพราะฉะนั้น จึงไม่ปรากฏว่า ความฝันของพระอรหันต์มีมาในคัมภีร์ใดเลย.

๑๐. พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา

ในคัมภีร์สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยปิฎก ภาค ๓ หน้า ๕ และคัมภีร์ชาตกัฏฐกถา ภาค ๑ หน้า ๗๙ ท่านพรรณนาว่า ในราตรีที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงสู่ปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเทวี เวลาปัจจุสสมัยใกล้รุ่ง. พระนางสิริมหามายาเทวี ก็ทรงพระสุบินว่า ท้าวจาตุ-

มหาราชทั้ง ๔ มายกพระองค์ไปกับทั้งพระแท่นบรรทม นำไปสู่ป่าหิมพานต์ ประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนศิลาใหญ่ ประมาณ ๖๐ โยชน์ ภายใต้ต้นรังใหญ่ต้นหนึ่ง สูงประมาณ ๗ โยชน์, แล้วมีนางเทพธิดามาเชิญเสด็จให้ลงสรงน้ำในสระอโนดาต เพื่อชำระล้างให้สิ้นมลทินแห่งมนุษย์แล้ว ให้ทรงผลัดด้วยผ้าทิพย์ประทับพระกายด้วยทิพยบุปผชาติ. ในที่ใกล้สระนั้น มีภูเขาเงินลูกหนึ่ง และวิมานทองสถิตอยู่ภายในภูเขานั้น จึงเชิญเสด็จขึ้นไปภายในวิมานทองนั้น ปูลาดที่นอนทิพย์แล้ว ให้บรรทมบ่ายพระเศียรไปทางทิศตะวันออก. ณ ที่ใกล้ภูเขาเงินนั้น มีภูเขาทองลูกหนึ่ง, และมีช้างเผือกเชือกหนึ่ง เที่ยวอยู่บนภูเขาทองนั้น แล้วลงจากภูเขาทอง ขึ้นมาบนภูเขาเงิน จับปทุมชาติสีขาวพึ่งบานใหม่ มีกลิ่นหอมฟุ้งตลบแล้วร้องบันลือเสียงเข้าไปภายในวิมานทอง กระทำประทักษิณ (เวียนขวา) พระองค์ (คือพระนางสิริมหามายา) ๓ รอบ แล้วปรากฏเหมือนเข้าไปในพระอุทรข้างขวาของพระนางสิริมหามายา ๆ ก็ตื่นจากพระบรรทม. และพระบรมโพธิสัตว์ ก็ได้เสด็จลงสู่ปฏิสนธิในพระครรภ์แห่งพระนางสิริมหามายาในขณะนั้นพอดี. ครั้นรุ่งเช้า พระนางสิริมหามายา จึงทูลพระสุบินนิมิต แด่พระเจ้าสุทโธทนะพระราชสามี. พระเจ้าสุทโธทนะ จึงให้

พราหมณ์โหราจารย์รวม ๖๔ คนเข้าเฝ้า แล้วตรัสเล่าพระสุบินนิมิตแห่งพระราชเทวี ให้พยากรณ์ว่า จะร้ายดีประการไร. พราหมณ์โหราจารย์เหล่านั้นก็ทูลพยากรณ์ว่า ขอพระองค์อย่าทรงปริวิตกไปเลย. พระสุบินนิมิตนี้ประเสริฐยิ่งนัก, พระ-ราชเทวีจะทรงพระครรภ์, และพระราชโอรสในพระครรภ์นั้นจะเป็นอัครบุรุษประเสริฐยิ่ง มิได้เป็นสตรี จะมีพระอานุภาพมาก, ถ้าดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัย จะได้เป็นบรมจักรพรรดิ, ถ้าออกผนวช จักได้ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

๑๑. พระสุบินนิมิตของพระเจ้าสุทโธทนะ

ในหนังสือประทีปแห่งทวีปอาเซีย ซึ่งเซอร์ เอดวิน-อาโนลด์ประพันธ์ เล่าถึงเรื่องพระเจ้าสุทโธทนะทรงพระสุบิน ๗ ข้อ ในราตรีก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกบรรพชา (ซึ่งไม่มีปรากฏในคัมภีร์ของเรา). พระสุบินนิมิต ๗ ข้อนั้นคือ

๑. ทรงนิมิตเห็นธงชักขึ้นเป็นสง่าผ่าเผยธงหนึ่ง ซึ่งดวงอาทิตย์แจ่มจรัสเป็นสีทองฉายมา, แต่ภายหลังมีลมพัดมาจนธงนั้นขาดเป็นชิ้น ๆ แล้วก็โบกพัดให้ตกลงในธุลี, ต่อมามีเทวดาเหาะลงมาเก็บธงนั้น แล้วนำมาวางที่ทิศตะวันออกแห่งประตูเมือง.

๒. ทรงนิมิตเห็นคชสาร ๑๐ เชือก งาเป็นเงิน คชสารเหล่านั้นเดินทางมาจากทิศใต้, สิทธัตถะเป็นผู้นั่งเหนือคชสารเชือกที่ ๑ ส่วนเชือกอื่น ๆ เดินตามหลัง.

๓. ทรงนิมิตเห็นราชรถ อันแพรวพราวด้วยรัศมีรุ่งโรจน์เทียมด้วยพาชี ๔ ตัว ซึ่งพ่นควันขาวออกมาจากจมูก และเคี้ยวฟองซึ่งเป็นไฟ สิทธัตถะนั่งอยู่บนราชรถนั้น.

๔. ทรงนิมิตเห็นลูกล้อ ซึ่งหมุนมิได้หยุด ดุมเป็นทองสลับด้วยรัศมีแห่งมณีรัตน์ซึ่งประดับไว้. และมีสิ่งแปลกประหลาดที่เขียนไว้ ณ กรอบลูกล้อ, และล้ออันนี้เอง ขณะที่กำลังหมุนอยู่ เกิดเป็นไฟและดนตรี.

๕. ทรงนิมิตเห็นกลองมหึมา ตั้งอยู่กลางทางระหว่างราชธานีและภูเขา ซึ่งสิทธัตถะได้ตีด้วยท่อนเหล็กจนมีเสียงสนั่นเหมือนฟ้าร้องก้องกระหึ่มไปไกล.

๖. ทรงนิมิตเห็นหอคอย ซึ่งสูงขึ้นเสมอ จนแลเห็นได้ทั่วราชธานี สูงตระหง่านดุจหุ้มด้วยก้อนเมฆ, และบนยอดหอคอยนั้น สิทธัตถะนั่งอยู่ พลางหว่านพรรณอันรุ่งโรจน์แห่งบุปผชาติ พลอย และทับทิม. ปวงชนทั้งหลาย ก็มาเบียดเสียดเพื่อเก็บทรัพย์อันมีค่าซึ่งตกลงมาทุกหนทุกแห่ง.

๗. ทรงนิมิตว่า ได้ยินเสียงครวญคราง และทอด

พระเนตรเห็นคน ๖ คนร้องไห้ และกัดฟัน กับเอามือบีดปาก คร่ำครวญด้วยความสิ้นหวัง.

๑๒. ฤๅษีพยากรณ์พระสุบินนิมิต

สุบินทั้ง ๗ ข้อนี้ ได้ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะต้องทรงหวาดหวั่นเร่าร้อนในพระทัย ถึงกับเปล่งพระวาจาออกมาว่า คงมีทุกข์อะไรมาพ้องพานวังของเราเป็นแน่. แต่แล้วในที่สุดก็โปร่งเบาพระทัย ในเมื่อฤๅษีรูปหนึ่ง ซึ่งไม่มีผู้ใดรู้จัก เข้าไปเฝ้าฟังรับสั่งเรื่องพระสุบินอันอัศจรรย์ทั้ง ๗ ข้อนั้น แล้วทูลว่า มหาราชะ ข้าพเจ้าขอเคารพราชตระกูล ซึ่งจะได้ประสบสวัสดิโชค อันมีรัศมีอร่ามเรืองยิ่งกว่าดวงอาทิตย์. ขอพระองค์ได้ทรงทราบเถิดว่า พระสุบินอันทำให้พระองค์ต้องทรงหวาดหวั่นนี้ เป็นพระสุบินซึ่งล้วนแต่เป็นมงคลทั้งสิ้น คือ

ธงที่ปลิวไสวสง่าผ่าเผย เป็นเครื่องหมายแสดงว่าพระอินทร์. ที่ทอดพระเนตรเห็นธงนั้นขาดและปลิวลงมานั้นหมายถึงวาระที่สุดแห่งการเชื่อถือลัทธิประเพณีเก่า.

คชสาร ๑๐ เชือก ที่ทำให้พื้นธรณีสั่นนั้น หมายถึงพระบารมี ๑๐ ทัศ, และด้วยอำนาจพระบารมี ๑๐ นี้เองพระราชโอรสจักทรงสละราชธานีของพระองค์และทรงทำให้โลก

สนั่นหวั่นไหว โดยทรงทำให้โลกได้บรรลุถึงสันติสุข.

ม้าทั้ง ๔ ที่เทียมรถ พ่นลมหายใจออกมาเป็นไฟนั้น หมายถึงอริยสัจ ๔ ซึ่งจะพาให้พระราชโอรสของพระองค์ พ้นจากความกังขาและความมืด ไปสู่แสงสว่างแห่งบุญบารมี.

ล้อซึ่งหมุนมิได้หยุด ดุมเป็นทอง สลับด้วยรัศมีแห่งมณีรัตน์ซึ่งประดับไว้ หมายถึงพระวินัยอันบริสุทธิ์ ซึ่งจะหมุนให้ประจักษ์แก่โลกทั้งมวล.

กลองที่พระราชโอรสตี จนเสียงดังสนั่นกึกก้องไปทั่วทุกทิศนั้น หมายความว่า พระธรรมโอวาท ซึ่งพระราชโอรสจะทรงสั่งสอน ไพเราะก้องกังวานดุจฟ้าร้อง.

หอคอยซึ่งสูงจนกระทั่งจดฟ้านั้น หมายถึงความเยี่ยมแห่งพระคัมภีร์ของพระพุทธเจ้า. และเครื่องเพชรพลอยซึ่งโปรยลงมาจากหอคอยนั้น คือสมบัติอันเกินค่าแห่งพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นที่รักของปวงเทวดาและหมู่มนุษย์ทั้งหลาย, และทุกคนก็ต้องการ.

ส่วนคน ๖ คน ซึ่งร้องครวญครางพลางปิดปากนั้น หมายถึงเจ้าลัทธิตัวสำคัญทั้ง ๖ ซึ่งพระราชโอรสจะทรงกระทำให้รู้สำนึกตัว ในความเหลวไหลของเขาด้วยพระบารมีและพระธรรมเทศนา ซึ่งไม่มีข้อโต้เถียงได้.

มหาราชะ ขอพระองค์ จงทรงสำราญพระทัยเถิด, พระคุณสมบัติของพระราชโอรส มีค่าเกินกว่าราชอาณาจักรทั้งหมด, พระสุบินนิมิตของพระองค์แปลความได้ดังนี้, และภายในไม่ช้า สิ่งทั้งปวงนี้ จะมาอุบัติขึ้น. เมื่อฤาษีพูดแล้วก็กราบลง แล้วกลับหลังหันหายวับไป.

๑๓. พระสุบินนิมิต ๕ ข้อ ของพระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้

ได้กล่าวมาแล้ว พระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลส ละวิปัลลาสได้แล้ว ย่อมไม่ฝัน และไม่มีเรื่องที่จะฝัน. ฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว จึงมิได้ปรากฏว่า พระองค์ทรงพระสุบินเลย. ในปัญจมหาสุบินสูตร พระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ หน้า ๒๖๗ แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าถึงพระสุบิน ๕ ข้อ ที่มาปรากฏแก่พระองค์ ครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ คือก่อนหน้าตรัสรู้ ๑ วัน ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง. พระสุบิน ๕ ข้อนั้นดังนี้ คือ

พระสุบินข้อที่ ๑ ว่า พระองค์เสด็จบรรทมหงายเหนือพื้นมหาปฐพี ต่างที่พระยี่ภู่ปูลาด มีพระยาเขาหิมพานต์บรรพตปรากฏเป็นพระเขนยหนุนพระเศียร พระหัตถ์ข้างซ้ายพาดหยั่งลงไปในมหาสมุทรข้างทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาพาดหยั่ง

ลงไปในสมุทรข้างทิศตะวันตก พระบาททั้งสอง ก็เหยียดหยั่งลงไปในมหาสมุทรข้างทิศใต้.

พระสุบินข้อที่ ๒ ว่า หญ้าแพรกเส้นหนึ่ง งอกแต่พระนาภี แล้วเจริญสูงขึ้นไปจนจดนภากาศ.

พระสุบินข้อที่ ๓ ว่า หมู่หนอนทั้งหลาย ล้วนมีกายอันขาว มีศีรษะดำ ไต่ขึ้นมาแต่ปลายพระบาททั้งสอง เต็มตลอดปกปิดเสียซึ่งลำพระชงฆ์จนถึงชานุมณฑล.

พระสุบินข้อที่ ๔ ว่า มีนก ๔ จำพวก มีสีต่าง ๆ กัน พวกหนึ่งเหลือง พวกหนึ่งแดง พวกหนึ่งเขียว พวกหนึ่งดำ บินมาแต่ทิศทั้ง ๔ มาจับฟุบลงแทบพระบาท แล้วก็กลับกลายเป็นสีขาวไปหมด.

พระสุบินข้อที่ ๕ ว่า พระองค์เสด็จไปจงกรมอยู่บนยอดเขา อันอากูลไปด้วยอุจจาระ แต่ไม่แปดเปื้อนติดพระบาทเลย.

๑๔. ทรงพยากรณ์พระสุบินด้วยพระองค์เอง

เมื่อพระสุบินนิมิตทั้ง ๕ ข้อนี้ ปรากฏแด่พระบรมโพธิสัตว์ ในปัจจุสสมัยใกล้รุ่ง แห่งวันจาตุททสี ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ แล้ว แล้วตื่นจากบรรทมประทับนั่งรำพึงถึงพระสุบินนิมิตว่า

ถ้าเราอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ก็จะได้ทูลสุบินนิมิตแด่พระราชบิดา หรือถ้าพระราชชนนียังทรงพระชนม์อยู่ ก็จะได้ทูลถาม, บรรดาโหราจารย์ ก็จะได้พยากรณ์สุบินนิมิตนี้, แต่เราได้ออกมาบำเพ็ญเพียร เพื่อบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ณ กลางป่าเช่นนี้ ไม่มีผู้ที่จะพยากรณ์ ฉะนั้น เราจะพยากรณ์สุบินนิมิตนี้ด้วยตนเอง

พระสุบินข้อที่ ๑ ที่ว่า บรรทมหงายเหนือพื้นดินนั้น ทรงพยกรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอันประเสริฐ หาสิ่งใดเสมอมิได้.

พระสุบินข้อที่ ๒ ที่ว่า หญ้าแพรกงอกขึ้นจากพระนาภี สูงไปจนจดนภากาศนั้น ทรงพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้ ประกาศอริยมรรคมีองค์ ๘ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งปวง.

พระสุบินข้อที่ ๓ ที่ว่า หมู่หนอนไต่ขึ้นมาแต่ปลายพระบาททั้งสอง ปกปิดตลอดถึงพระชานุมณฑลนั้น ทรงพยากรณ์ว่า คฤหัสถ์เป็นอันมากซึ่งนุ่งขาว จะพากันมาสู่สำนักของพระองค์ ถึงพระไตรสรณคมน์.

พระสุบินข้อที่ ๔ ที่ว่า นก ๔ จำพวก มีสีต่าง ๆ กัน บินมาแต่ทิศทั้ง ๔ ฟุบจับลงแทบพระบาทแล้วกลับกลายเป็นสีขาวไปสิ้นนั้น ทรงพยากรณ์ว่า วรรณะ ๔ เหล่า คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จะออกจากฆราวาส มาบรรพชาอุปสมบท

ในพระธรรมวินัย และจะได้ตรัสรู้วิมุตติธรรมอันประเสริฐยิ่ง.

พระสุบินข้อที่ ๕ ที่ว่า เสด็จขึ้นไปจงกรมบนยอดเขาอันอากูลไปด้วยอุจจาระอันลามก, แต่พระบาททั้งสอง มิได้แปดเปื้อนด้วยอุจจาระอันลามกนั้น ทรงพยากรณ์ว่า พระองค์จะทรงได้ปัจจัยลาภอย่างเหลือเฟือเนืองนิตย์ แต่มิได้มีพระทัยติดข้องในปัจจัยทั้งปวงนั้น.

พระสุบินนิมิตทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นปัจฉิมสุบิน ครั้งสุดท้าย, และเป็นของปัจจัตตัง เฉพาะมีปรากฏแก่พระสัพพัญญูบรมโพธิสัตว์ ซึ่งจะได้ตรัสรู้เท่านั้น, จะได้ปรากฏแก่บุคคลธรรมดาสามัญอื่นใด หรือแก่พระเจ้าจักรพรรดิ หรือแม้แต่พระอรหันต์พระอัครสาวก พระปัจเจกพุทธเจ้าก็หาไม่.

๑๕. พระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ในอรรถกถามหาสุปินชาดก เอกนิบาต ภาค ๒ หน้า ๑๖๔ เล่าเรื่องพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นใจความว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ครองกรุงสาวัตถี อันเป็นราชธานีของแคว้นโกศล บรรทมหลับในราตรีวันหนึ่ง เวลาปัจฉิมยามใกล้รุ่ง ทรงพระสุบินถึง ๑๖ ข้อ เป็นพระสุบินที่แปลกประหลาด ทรงตกพระทัย ได้ตรัสเล่าพระสุบิน ๑๖ ข้อ

นั้น ให้พราหมณ์ปุโรหิตประจำราชสำนักทำนาย พราหมณ์ปุโรหิตเหล่านั้น ก็ทูลเป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นพระสุบินที่ร้าย และทำนายว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล จะต้องทรงประสบอันตราย ๓ ประการ คือ ๑. เสียราชสมบัติ. ๒. เสียพระมเหษี. ๓. สวรรคต ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง. และทูลถวายคำแนะนำ ให้ทรงทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ เพื่อสะเดาะพระเคราะห์. พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเชื่อและตกพระทัยมาก จึงมีพระราชโองการให้เตรียมการทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ ตามคำแนะนำของพราหมณ์ปุโรหิตเหล่านั้น. ครั้งนั้นพระนางมัลลิกาเทวี ทราบเหตุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลว่า พระองค์ไม่ควรรีบร้อนทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ ควรเสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เล่าพระสุบินถวายขอให้ทรงพยากรณ์ก่อน. หากจะมีเหตุร้ายอันใดเกิดขึ้นจริง ก็อาจจะทรงแนะนำวิธีแก้ไข ผ่อนหนักให้เป็นเบาลงได้ โดยไม่ต้องทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ. พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทูลถามตามคำทูลแนะนำของพระนางมัลลิกา. พระพุทธเจ้าก็ทรงพยากรณ์ว่า เหตุร้ายนั้นจักมีแน่ แต่มิใช่แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลหรือแว่นแคว้นของพระองค์เลย, เหตุร้ายนั้น จักมีแก่สัตวโลกทั่ว ๆ ไป และแก่พระศาสนาของตถาคตในกาลภายหน้าโน้น.

พระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ท่านร้อยกรองไว้เป็นคาถา อันมีปรากฏในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๗ หน้า ๒๔ และเมื่อถอดเอาความพร้อมทั้งอรรถาธิบาย ในคัมภีร์ชาดกัฏฐกถานั้นแล้ว คงได้ความดังนี้ คือ

๑. พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงพระสุบินว่า โคอุสภะดำ ๔ ตัว มีกายดุจสีดอกอัญชัน วิ่งมาจากทิศทั้ง ๔ มุ่งตรงมายังพระลานหลวง ทำอาการเหมือนจะชนกัน ครั้นมหาชนทั้งปวงมาประชุมกันว่า เราทั้งหลายจะดูโคชนกัน, โคอุสภะทั้ง ๔ ก็แสดงอาการเหมือนจะชนกันจริง บันลือเสียงคุกคามอื้ออึงแล้ว ต่างตัวต่างก็ถอยกลับไป มิได้ชนกัน, พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักมีผลในอนาคตกาลไกลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ทั้งหลายจักไม่ตั้งอยู่ในธรรม. หมู่มนุษย์ก็จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประพฤติมิชอบธรรม โลกจะวิปริตแปรปรวนไปต่าง ๆ บุญกุศลจะเสื่อมถอย, บาปอกุศลจะหนาแน่น, ประชาชนจะเสื่อมจากศีลธรรม ฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารจะเหี่ยวแห้งไม่สมบูรณ์, จักเกิดทุพภิกขภัย, เมฆที่ยังฝนให้ตก จะตั้งขึ้นทั้ง ๔ ทิศ. ฟ้าร้องคำราม แสดงอาการว่าฝนจะตก แต่แล้วก็ไม่ตก กลับจางหายไปหมด เหมือนโคอุสภะทั้ง ๔ นั้น ทำอาการเหมือนจะชน

กันแล้ว และกลับถอยหนีหาได้ชนกันไม่.

๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ต้นไม้และกอไม้เล็ก ๆ ทั้งหลาย โผล่จากพื้นดินขึ้นมาเจริญขึ้นโดยลำดับ ประมาณคืบหนึ่งบ้าง ประมาณศอกตูมหนึ่งบ้าง แล้วก็ผลิตดอกออกผล ในขณะที่ยังเล็ก ๆ อยู่นั้น. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น คือต่อไปในเวลาที่โลกเสื่อมจากศีลธรรม ในเวลาที่มนุษย์ มีอายุน้อย สัตว์โลกทั้งหลาย จักมีกิเลสราคะกล้าแข็ง นางกุมารีรุ่นที่มีวัยไม่สมบูรณ์ จักคบชู้สู่หาสมาคมกับบุรุษ จักมีระดูและมีครรภ์ จักเจริญด้วยบุตรธิดามากมาย. ข้อที่กุมารีรุ่น ๆ เหล่านั้นมีระดู ก็เหมือนกับต้นไม้และกอไม้เล็ก ๆ ผลิดอก, ข้อที่กุมารีรุ่น ๆ เหล่านั้น เจริญด้วยบุตรธิดามากมาย ก็เหมือนกับต้นไม้เล็ก ๆ มีผล.

๓. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แม่โคใหญ่มาวอนขอนม จากลูกโคซึ่งเกิดในวันนั้นกิน. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น จักมีในเวลาที่หมู่มนุษย์เสื่อมจากธรรมะคือการประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ คือ ต่อไปภายหน้า มนุษย์ทั้งหลายจักไม่มีความเอื้อเฟื้อในมารดาบิดาเป็นต้น จักจัดแจงขวนขวายรวบรวม

ทรัพย์สมบัติทั้งหมดเสียเองแล้ว ถ้าชอบใจจะให้ข้าวปลาอาหาร ผ้านุ่งผ้าห่มแก่มารดาบิดา ก็ให้ ถ้าไม่ชอบใจ ก็ไม่ให้. มารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชราลงต้องงอนง้อประจบลูก ขอเลี้ยงชีวิตไป เหมือนโคใหญ่มาวอนขอนมจากลูกโค ซึ่งเกิดในวันนั้นกิน.

๔. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า โคใหญ่เคยไถนา เขาไม่นำพา ทอดทิ้งเสีย, เอาลูกโคเล็ก ๆ มาเทียมไถ, ลูกโคเหล่านั้น ไม่สามารถจะลากไปก็สลัดแอกทิ้งเสีย แล้วยืนนิ่งอยู่เฉย ๆ เกวียนนั้นก็ไม่เคลื่อนจากที่. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น คือในเวลาที่ผู้เป็นใหญ่ มีอำนาจ ไม่ตั้งอยู่ในธรรม. เป็นความจริง ในภายหน้าคนชั้นต่ำ ๆ ที่ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักไม่ให้ยศแก่อำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ ฉลาดรู้รอบคอบในประเพณี มีความสามารถในการบริหารการงาน, จักไม่ตั้งอำมาตย์ผู้เฒ่า ที่มีปรีชาญาณและเชี่ยวชาญกฎหมายไว้ในธรรมสภา และแม้ในตำแหน่งผู้พิพากษา, แต่จักยกย่องให้ยศแก่อำมาตย์หนุ่ม ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้เฒ่าที่กล่าวแล้ว จักตั้งอำมาตย์หนุ่ม ๆ ไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษา, อำมาตย์หนุ่ม ๆ เหล่านั้น เมื่อไม่รู้ระเบียบราชการและกิจที่ควรประพฤติไม่ควรประพฤติ ก็จะมีใจกำเริบคะนอง

ไปต่าง ๆ จักไม่อาจดำรงยศไว้ได้ และไม่อาจบริหารราชการให้เป็นไปโดยเรียบร้อย, เมื่ออำมาตย์หนุ่ม ๆ เหล่านั้นไม่สามารถก็ต้องทอดทิ้งการงาน, ส่วนอำมาตย์ผู้เฒ่าผู้แก่ แม้สามารถบริหารกิจการงาน เมื่อไม่ได้ยศ ก็จักทอดธุระเสียว่า เราจะไปเกี่ยวข้องทำไมไม่ใช่ธุระอะไรของเรา, เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเสื่อมด้วยประการทั้งปวง ก็จักมีแก่ผู้เป็นใหญ่. ก็ข้อที่ผู้เป็นใหญ่ตั้งอำมาตย์หนุ่ม ๆ ผู้ไม่สามารถไว้ในราชการ ก็เหมือนกับการเทียมลูกโคเล็ก ๆ ซึ่งไม่สามารถจะลากแอกไว้ที่แอก, ข้อที่ผู้เป็นใหญ่ ทอดทิ้งผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งสามารถในการงาน ไม่ยกย่องไม่ให้ยศ ก็เหมือนกับการไม่เทียมโคใหญ่ ซึ่งสามารถลากแอกไว้ที่แอกฉะนั้น.

๕. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ม้าตัวหนึ่งมีปากสองข้าง บุรุษสองคนเอาหญ้าป้อน ม้านั้นก็เคี้ยวกินหญ้าทั้งสองปาก. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏในอนาคตกาลโน้น คือในกาลภายหน้า ผู้เป็นใหญ่มีนิสัยอย่างพาล ๆ ไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักตั้งคนโลเลเหลวไหลไร้ธรรมะไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษา. คนโลเลเหลวไหลเหล่านั้นไม่เอื้อเฟื้อ ไม่เชื่อบุญ ไม่กลัวบาป เมื่อนั่งในที่พิพากษาคดีจักรับเอาสินบนจากคู่ความ คือโจทก์และจำเลยทั้งสองฝ่าย,

ครั้นได้สินบนจากคู่ความแล้ว ก็วินิจฉัยคดีตามความชอบใจของตน เอาแต่สินบนเป็นประมาณ. กิริยาที่ผู้วินิจฉัยคดี รับสินบนจากคู่ความทั้งสองข้าง ดุจม้าตัวเดียวสองปากเคี้ยวหญ้าที่บุรุษสองคนป้อนให้กินฉะนั้น.

๖. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มหาชนเช็ดขัดบัดสีถาดทองคำ อันมีค่าตั้งแสนตำลึง แล้วนำเข้าไปยื่นให้สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง แล้วบอกว่า จงถ่ายปัสสาวะลงในถาดทองคำนี้เถิด. แล้วสุนัขจิ้งจอก ก็ถ่ายปัสสาวะลงในถาดทองคำนั้น. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักไม่ยกย่องให้ยศแก่กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยชาติ คือเกิดในตระกูลสูง จักให้ยศแก่ผู้เกิดในตระกูลต่ำเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ตระกูลสูงจะต้องตกยาก เหล่าตระกูลต่ำ ๆ เลว ๆ จะได้เป็นใหญ่. และบุรุษที่เกิดในตระกูลสูง ตระกูลใหญ่นั้น เมื่อไม่สามารถจะเลี้ยงชีวิตได้ ก็จะยกธิดาของตน ๆ ให้แก่คนที่เกิดในตระกูลต่ำ ด้วยหวังจะอาศัยเขาเลี้ยงชีวิต. กิริยาที่หญิงสาวผู้มีตระกูลอยู่ร่วมกับพวกที่เกิดในตระกูลต่ำนั้นก็เหมือนกับสุนัขจิ้งจอกชรา ถ่ายปัสสาวะลงบนถาดทองคำ.

๗. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มีบุรุษคนหนึ่ง

นั่งฟั่นเชือกอยู่บนตั่ง แล้วหย่อนปลายเชือกที่ฟั่นนั้น ให้ห้อยลงไป ณ ภายใต้ตั่ง, มีนางสุนัขจิ้งจอกหิวตัวหนึ่ง นอนอยู่ภายใต้ตั่งที่บุรุษนั้นนั่ง เมื่อบุรุษนั้นไม่รู้ นางสุนัขจิ้งจอกหิวนั้นก็กัดกินต้นเชือกที่บุรุษนั้นฟั่นเรื่อย ๆ ไป ยิ่งฟั่นก็ยิ่งหมดไปทุกที. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลข้างหน้าโน้น คือต่อไปภายหน้า หญิงทั้งหลายจะประพฤติโลเลเหลาะแหละในชาย และลุ่มหลงในการเสพสุราตั้งหน้าซื้อหาเครื่องประดับประดาตกแต่งตน พากันไปเที่ยวในเวลาค่ำคืน ประพฤติเสียหาย ประดับร่างกายเสียหรูหรา นั่งดื่มสุรากับชายชู้ ไม่คอยดูกิจการน้อยใหญ่ในเรือนตน จักไปหาชายชู้ โดยข้ามรั้วบ้านบ้าง โดยช่องทางต่าง ๆ บ้าง จักพากันแย่งใช้ทรัพย์สมบัติ ที่สามีหามาได้ด้วยทำการงานอาบเหงื่อต่างน้ำ รวมเอาไว้ด้วยความยากลำบาก เหมือนนางสุนัขจิ้งจอกหิวซึ่งนอนอยู่ภายใต้ตั่ง กัดกินเชือกที่บุรุษฟั่นแล้ว ๆ หย่อนลงทางปลายเท้าฉะนั้น.

๘. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ตุ่มใหญ่ใบหนึ่ง มีน้ำเต็ม (ตั้งอยู่ตรงกลาง) มีตุ่มเปล่าอีกเป็นจำนวนมาก ตั้งล้อมอยู่รอบ ๆ. ประชาชนมาจากแปดทิศ เอากระป๋องตักน้ำมาเทใส่เฉพาะตุ่มที่เต็มแล้วตุ่มเดียว น้ำที่เต็มแล้ว ก็ล้น

ไหลไปมิได้ขาดสาย, แม้ตุ่มใบนั้น จะเต็มแล้วก็ตาม ประชาชนก็พยายามตักน้ำใส่ตุ่มนั้นอยู่นั่นเอง. ส่วนตุ่มน้อย ๆ เรียงล้อมอยู่ ไม่มีผู้ใดเหลียวแลดูเลย. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่าสุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น คือต่อไปภายหน้า โลกจักเสื่อม ประเทศบ้านเมืองจักแร้นแค้น ราชาทั้งหลายจะต้องตกยาก คือสิ้นราชอำนาจ ผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ ผู้นั้นจักร่ำรวยมีทรัพย์เป็นแสน ๆ ราชาผู้ตกยากคับแค้นเช่นนั้น ก็จักเกณฑ์ให้ชาวชนบททั่วไป หว่านพืชเพาะปลูกเพื่อประโยชน์ส่วนพระองค์, พวกมนุษย์ชาวชนบทครั้นถูกบังคับเบียดเบียนเช่นนั้น ก็ต้องทอดทิ้งการงานของตนไปหว่านพืชพันธุ์ธัญญาหาร นำมาใส่ท้องพระคลังของราชาจักไม่มีผู้เหลียวดูยุ้งฉางเปล่า ๆ ในเรือนของตน จักเป็นเหมือนคนพากันตักน้ำใส่ตุ่มที่เต็มแล้ว ไม่ตักใส่ตุ่มที่พร่องฉะนั้น.

๙. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มีสระโบกขรณีสระหนึ่ง น้ำลึก ดาษดาไปด้วยบัวเบญจพรรณ และมีท่าสำหรับขึ้นลงโดยรอบข้าง, สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้ามากหลาย ก็ลงดื่มน้ำในสระนั้น โดยรอบ ๆ. น้ำในที่ลึกตรงกลางสระนั้นกลับขุ่นมัว, ส่วนน้ำตรงรอบขอบสระ ที่สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้าเหยียบย่ำลงนั้นกลับใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว. พระพุทธเจ้าทรง

พยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักปกครองบ้านเมืองโดยลุอำนาจอคติ ๔ มีฉันทาคติเป็นต้น จักมุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว ไม่แลเหลียวถึงประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง ผู้เป็นใหญ่เหล่านั้น จักไม่มีความเมตตาเอ็นดูในประชาชน, จักบีบคั้นประชาชนด้วยการเพิ่มพลีคือภาษีอากร มีประการต่าง ๆ เก็บเอาทรัพย์สมบัติ ดุจบุคคลบีบน้ำอ้อยด้วยยนต์สำหรับหีบอ้อย, ฝ่ายประชาชน ถูกภาษีบีบบังคับมากเกินไป ทนไม่ไหว ทิ้งที่อยู่อาศัย ไปอยู่ในที่ชายแดน. ศูนย์กลางของบ้านเมือง จักรกร้างว่างเปล่า, ที่ชายแดน จักมีคนอยู่แน่นหนาคับคั่ง เหมือนดังน้ำตรงกลางสระโบกขรณีขุ่นมัว แต่ริม ๆ สระน้ำใสสะอาดฉะนั้น.

๑๐. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า คนหุงข้าวในหม้อใบเดียว แต่ไม่สุก ครั้นคดออกพิจารณาดู ก็เห็นเป็น ๓ อย่าง คือข้างหนึ่งดิบ ข้างหนึ่งเปียกเกินไป อีกข้างหนึ่งดิบพอเป็นท้องเล็น. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้ครองบ้านเมืองทั้งหลายจักไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อผู้ครองบ้านเมืองเหล่านั้นไม่ตั้งอยู่ในธรรม ข้าราชการ พ่อค้า คฤหบดี ประ-

ชาชน ตลอดถึงสมณพราหมณ์ ก็จักไม่ตั้งอยู่ในธรรมเหมือนกัน, เป็นอันว่าหมู่มนุษย์จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม, ต่อนั้นก็ถึงเทวดาผู้รักษามนุษย์เหล่านั้น แล้วก็เทวดาผู้รับพลีกรรม รุกข-เทวดา อากาสัฏฐกเทวดา ก็จะพากันไม่ตั้งอยู่ในธรรม, เป็นอันว่าหมู่เทวดา ก็จักไม่ตั้งอยู่ในธรรมเหมือนกัน, ด้วยเหตุนี้ลมพายุจัด จักพัดผัน ในสมัยของผู้ครองบ้านผ่านเมืองซึ่งไม่ตั้งอยู่ในธรรม, ลมพายุจัดนั้นจักทำให้วิมานของอากาสัฏฐกเทวดาหวั่นไหว, เมื่อวิมานถูกพายุลมพัดให้หวั่นไหว หมู่เทวดาก็จะพากันโกรธบันดาลไม่ให้ฝนตก, แม้จะตกบ้างก็ตกนิดหน่อยไม่ทั่วบ้านทั่วเมือง จักไม่ตกให้เป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูกทำไร่ทำนา จักตกไม่สม่ำเสมอ บางแห่งตกมากไป ทำให้ข้าวกล้าเสีย บางแห่งตกน้อยเกินไป ทำให้ข้าวกล้าเหี่ยวแห้ง บางแห่งตกพอดี ๆ ข้าวกล้างาม, ข้าวกล้าที่หว่านไว้ในบ้านเมืองเดียวกัน แต่เป็นไปได้ต่าง ๆ คือเหี่ยวแห้งบ้าง เน่าบ้าง งามบ้าง เหมือนข้าวที่หุงในหม้อใบเดียวกัน แต่มีอาการเป็น ๓ อย่าง คือ ดิบ เปียก และดิบพอเป็นท้องเล็น.

๑๑. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แก่นจันทน์มีราคาตั้งแสน คนทั้งหลายเอาแก่นจันทน์นั้นไปแลกกับเปรียงเน่า. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผล

ในอนาคตกาลโน้น ในเมื่อศาสนาของตถาคตเสื่อมลง ต่อไปภายหน้า ภิกษุอลัชชีทั้งหลาย ไม่มีความละอายแก่บาป มุ่งแต่จะได้ปัจจัยลาภ จักมีจำนวนมาก, ภิกษุอลัชชีเหล่านั้นจักแสดงธรรมที่ตถาคตแสดงไว้ ทำให้มีค่าสูงสุดคือพระนิพพาน เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัย ๔ ดุจเอาแก่นจันทน์ อันมีค่าตั้งแสน มาขายแลกกับเปรียงเน่าฉะนั้น.

๑๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า น้ำเต้าเปล่า ๆ (คือน้ำเต้าที่คว้านไส้ออกเสียเหลือแต่เปลือกเปล่า ๆ) ที่ควรจะลอยอยู่บนหลังน้ำ กลับจมลงไปอยู่ใต้น้ำ. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต ในสมัยที่ผู้ครองบ้านผ่านเมืองไม่ตั้งอยู่ในธรรม โลกจักวิปริตเป็นไปต่าง ๆ คือผู้เป็นใหญ่ จักไม่ให้ยศแก่กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยชาติ คือมีตระกูลสูง จักให้แก่ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำเท่านั้น, กุลบุตรผู้ไม่มีตระกูลทั้งหลาย จักได้เป็นใหญ่ ส่วนกุลบุตรผู้มีตระกูลทั้งหลาย จักเป็นทลิททก คนเข็ญใจยากไร้, และคนดีมีศีลมีสัตย์จักต่ำต้อย ดุจน้ำเต้าจมลงในน้ำฉะนั้น.

๑๓. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ศิลาแท่งทึบใหญ่ประมาณเท่าเรือนยอด ลอยอยู่ในน้ำได้เหมือนสำเภาหรือเรือใหญ่ ๆ ฉะนั้น. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้

จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักให้ยศแก่คนมีตระกูลต่ำ, พวกที่มีตระกูลต่ำ จักได้เป็นใหญ่ จักเฟื่องฟู, และคนไม่ดี ไม่มีศีล ไม่มีสัตย์ จักเฟื่องฟู ดุจศิลาแท่งทึบประมาณเท่าเรือนยอด ลอยอยู่ในน้ำได้เหมือนสำเภาหรือเรือใหญ่ฉะนั้น.

๑๔. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ฝูงนางเขียดตัวน้อย ๆ ตัวประมาณเท่าดอกมะซางเล็ก ไล่ติดตามฝูงงูเห่าใหญ่ ๆ โดยกำลังรวดเร็ว แล้วกัดเนื้องูเห่ากลืนกินลงไป. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต ในเมื่อโลกเสื่อมจากศีลธรรม คือ ในระยะนั้น หมู่มนุษย์จักมีกิเลสหนา ตัณหาจัด เป็นไปในอำนาจแห่งกิเลส (ชาย) จักตกอยู่ในอำนาจแห่งภรรยาสาวของตน, ทรัพย์สมบัติมีเงินและทองเป็นต้น ก็จักตกไปอยู่กับภรรยาสาวทั้งสิ้น, ภรรยาสาวเหล่านั้นจักด่าทอสามีของตน ด้วยประการต่าง ๆ ทำให้สามีอยู่ในอำนาจ เหมือนฝูงนางเขียดน้อย ตัวเล็กเท่าดอกมะซางกลืนกินงูเห่าฉะนั้น.

๑๕. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า พระยาหงส์ทอง บินเข้าห้อมล้อมกาอันเที่ยวอยู่ในบ้าน. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น

คือต่อไปภายหน้า ราชาทั้งหลาย จักไม่สามารถในศิลปะต่าง ๆ ไม่ชำนาญในยุทธวิธี, ราชาเหล่านั้น จักไม่ให้ความเป็นใหญ่แก่กุลบุตรผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน จักให้แก่คนผู้มีชาติตระกูลต่ำเท่านั้น, กุลบุตรผู้มีชาติตระกูลสูง เมื่อไม่ได้ที่พึ่งในราชตระกูลแล้ว จักไม่สามารถเลี้ยงชีวิต แล้วจักเที่ยวประจบพินอบพิเทาคนที่มีตระกูลต่ำ ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นใหญ่ เหมือนพระยาหงส์ทอง บินเข้าห้อมล้อมกาอันเที่ยวอยู่ในบ้านฉะนั้น.

๑๖. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แพะไล่ตามกัดกินเสือเหลือง, ภายหลังบรรดาเสือมีเสือดาว เป็นต้น เหล่าอื่นเห็นแพะแล้ว ก็ตกใจสะดุ้งกลัว พากันหนีไปหลบซ่อนอยู่ ณ พุ่มไม้และชัฏป่า. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น ในเวลาที่ราชตระกูลไม่ตั้งอยู่ในธรรม. ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ เป็นที่คุ้นเคยของราชา จักได้เป็นใหญ่, ส่วนผู้ดีมีตระกูลจักยากจนเข็ญใจ ไม่ปรากฏชื่อผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ เมื่อได้เป็นใหญ่แล้ว จักเบียดเบียนผู้ดีมีตระกูล ทำให้ต้องซ่อนตัวหลบหนีไป, แม้ในสังฆมณฑลเหล่าภิกษุอลัชชีชั่วช้า จักพากันเบียดเบียนพวกภิกษุผู้มีศีลตามอำเภอใจ, พวกภิกษุผู้มีศีลเหล่านั้น เมื่อไม่ได้ที่พึ่ง ก็จักพากันเข้าป่าหนีไปหลบซ่อน, กิริยาที่พวกมีชาติตระกูลต่ำเบียด

เบียนผู้มีชาติตระกูลสูง ก็เหมือนแพะไล่ตามกัดกินเสือ, และกิริยาที่พวกภิกษุอลัชชีเบียดเบียนภิกษุผู้มีศีล ก็เหมือนเสือดาวเป็นต้น หนีไปเพราะกลัวแพะฉะนั้น.

๑๖. สันนิษฐานคำว่าปัถเวน

ใจความในพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล จบเพียงเท่านี้, มีข้อที่ควรทราบไว้ด้วยว่า ในอรรถกถาชาดก ท่านอ้างว่า สุบิน ๑๖ ข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ด้วยพระองค์เอง แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้เสด็จเข้าไปเฝ้าทูลถาม. ผู้ใดจะเชื่อหรือไม่ก็ตาม ขอให้เป็นหน้าที่ของผู้สนใจจะพึงใช้วิจารณญาณ วินิจฉัยใคร่ครวญโดยรอบคอบ. ในเรื่องการเชื่อนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงกำชับไว้ มิให้เชื่อตำราหรือโดยอ้างตำรา. ทั้งนี้ก็เพื่อจะให้ใช้วิจารณญาณโดยถ่องแท้ ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดลงไป จะได้ไม่เชื่องมงาย หรือเชื่อในสิ่งที่ผิด ๆ. จะอย่างไรก็ตาม ถ้าหมู่มนุษย์ ยังตั้งอยู่ในศีลธรรม ยกย่องศีลธรรม ปฏิบัติตามศีลธรรม มีหิริโอตตัปปะทั่วหน้ากันก็อาจรับประกันได้ว่า เหตุการณ์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น จักไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย. อีกประการหนึ่ง ควรทราบด้วยว่า ทำนายพระสุบินนิมิต ของ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ตามที่หนังสือพิมพ์แพร่หลาย หรือตาม ที่เข้าใจกันมานั้น ปรากฏว่าเป็นทำนายฝัน พระยาปัถเวน ซึ่งความจริง ต้นฉบับภาษาบาลี เป็น ปเสนทิโกศล หาได้ เป็นปัถเวนดังที่เข้าใจไม่ ทั้งนี้ เข้าใจว่า คงเป็นเพราะความ วิวัฒนาการแห่งภาษานั้นเอง.

๑๗. พระสุบินนิมิตของพระเจ้าธรรมาโศกราช

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาค ๑ หน้า ๕๒ ท่านพรรณนามูลเหตุที่จะทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ประมาณ ๒๑๘ ปี พระเจ้า ธรรมาโศกราช มีอำนาจใหญ่ในชมพูทวีป, พระองค์ทรง เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา, ลาภสักการะเป็นอันมากเกิดขึ้นใน สังฆมณฑล, พวกเดียรถีย์ขัดสนลง ก็เข้ามาปลอมบวชในพระ ศาสนาแล้ว และแสดงลัทธิของตนต่าง ๆ อ้างว่าเป็นพระธรรม วินัย, พระศาสนาก็เศร้าหมอง, พระสงฆ์ต้องงดอุโบสถสังฆ-กรรมช้านานถึง ๗ ปี, พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็น สังฆปาโมกข์ใหญ่อยู่ในครั้งนั้น เห็นยังไม่เป็นเวลา ก็หลีกไป อยู่ในที่อื่น.

ภายหลังพระเจ้าธรรมาโศกราช ตรัสใช้อำมาตย์ผู้หนึ่ง

ให้ไประงับอธิกรณ์ ให้พระสงฆ์สมัครสโมสรลงอุโบสถสังฆ-กรรม เมื่อพระสงฆ์ไม่กระทำตาม อำมาตย์หาว่าขัดพระราชโองการ ก็เอาดาบตัดศีรษะพระสังฆเถระ ซึ่งนั่งเป็นลำดับกันนั้น จำเดิมแต่องค์ต้นแถวไป. ขณะนั้น พระติสสเถระ ผู้เป็นพระราชอนุชาของพระเจ้าธรรมาโศกราช ได้เห็นอำมาตย์กระทำดังนั้น ก็ลุกจากอาสนะวิ่งเข้ามานั่งในที่ใกล้อำมาตย์นั้น. อำมาตย์นั้น เห็นพระติสสเถระเข้ามาแล้วยั้งอยู่มิอาจฆ่าได้.

อำมาตย์นั้น กลับมากราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าถือรับสั่งออกไประงับอธิกรณ์ ให้พระสงฆ์กระทำอุโบสถ พระสงฆ์ขัดรับสั่ง ไม่กระทำตาม ข้าพระพุทธเจ้าเอาดาบตัดศีรษะพระภิกษุเสีย ๒-๓ องค์ ล้มลงตายเป็นลำดับกันไป จนกระทั่งถึงพระติสสะ ผู้พระอนุชา.

พระเจ้าธรรมาโศกราช ได้ทรงฟังอำมาตย์ทูลดังนั้นก็ร้อนพระทัยว่า บาปนั้นจักได้แก่พระองค์ผู้ใช้หรือจะตกอยู่แก่อำมาตย์ผู้กระทำ. ไม่มีใครจะระงับวิปฏิสาร และปลดเปลื้องความสงสัยนั้นได้. พระสงฆ์ถวายพระพรทูลให้ไปอาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระมา.

ในเพลาราตรีวันนั้น พระเจ้าธรรมาโศกราช ทรงพระสุบินนิมิตว่า มีช้างสารใหญ่เชือกหนึ่ง เผือกผู้ขาวผ่องบริสุทธิ์

เข้ามาลูบคลำพระองค์แต่พระเศียรเกล้าลงมา แล้วก็จับเอาพระกรเบื้องขวาของพระองค์ ครั้นตื่นขึ้นจากบรรทม สะดุ้งพระทัย จึงตรัสถามพราหมณ์โหราจารย์ ในเวลาเช้าว่า สุบินนิมิตนี้จะเป็นประการใด. พราหมณ์โหราจารย์ ก็กราบทูลถวายพยากรณ์ว่า พระสุบินนิมิตนี้ จักให้จำเริญพระราชสิริสวัสดิ์แก่พระองค์ ซึ่งทรงพระสุบินนิมิตว่า ช้างสารใหญ่เผือกผู้ขาวมาลูบคลำพระองค์ และจับเอาพระกรเบื้องขวาแห่งพระองค์นั้น จะมีพระมหาสมณะองค์หนึ่งมีคุณวุฒิบริสุทธิ์ จะมารักษาพระองค์โดยรอบคอบ และจะมาปลดเปลื้องความสงสัยแห่งพระองค์.

เมื่อพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระมาถึง พระเจ้าธรรมาโศกราชตรัสถามว่า ข้าพเจ้าใช้อำมาตย์ไประงับอธิกรณ์แห่งพระสงฆ์ และให้พระสงฆ์พร้อมเพรียงกันทำอุโบสถสังฆกรรม อำมาตย์นั้นไปฆ่าภิกษุเสียหลายรูป บาปกรรมอันนี้ จะได้แก่ข้าพเจ้าผู้ใช้ไปหรือ ๆ จะได้แก่อำมาตย์ผู้ไปฆ่าภิกษุนั้นเสียประการใด. พระโมคคัลลีบุตร ก็ถวายวิสัชนาว่า มหาบพิตรมิได้มีเจตนาแกล้งจะให้อำมาตย์ไปฆ่าพระสงฆ์เลย, อำมาตย์ไปฆ่าเอง, บาปนั้นจึงตกแก่อำมาตย์ผู้ไปฆ่า เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตกล่าวว่า เป็นบาป เป็นกรรม เพราะมี

เจตนาแกล้งกระทำ ถ้าไม่มีเจตนาแกล้งกระทำแล้ว ก็หาบาป-กรรมมิได้, มหาบพิตรใช้อำมาตย์ให้ไประงับอธิกรณ์แห่งสงฆ์ให้กระทำอุโบสถด้วยพระราชกุศลเจตนาเป็นบุญ แต่อำมาตย์นั้นหาปัญญามิได้ ไปฆ่าพระสงฆ์เสียด้วยอกุศลเจตนา, บาปกรรมนั้นก็ตกแก่อำมาตย์ผู้กระทำนั้นคนเดียว พระโมคคัลลีบุตรเถระถวายวินิจฉัยระงับวิปฏิสาร และปลดเปลื้องความสงสัยของท้าวเธอให้สงบลง. ในภายหลัง พระเจ้าธรรมาโศกราช ได้ทรงเป็นศาสนูปถัมภ์ในการคายนาครั้งที่ ๓.

๑๘. ความฝันเกี่ยวกับการประพฤติธรรมะ

ความฝันนี้ เป็นผลที่เกี่ยวเนื่องมาจากการประพฤติปฏิบัติธรรมะด้วย ผู้ปฏิบัติธรรมะ คือผู้เจริญเมตตาปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง หวังให้สรรพสัตว์เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ไม่คิดเบียดเบียนล้างผลาญกัน ย่อมหลับเป็นสุขไม่ฝันร้าย ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นอานิสงส์ของการเจริญเมตตาประการหนึ่ง ในอานิสงส์ ๑๑ ประการ การเจริญเมตตา ย่อมเป็นเหตุให้ผู้เจริญได้รับความเย็นใจ หลับเป็นสุข ไม่ฝันร้ายลามก โดยนัยตรงกันข้ามผู้ไม่เจริญเมตตา มีใจพยาบาท อาฆาตปองร้ายผู้อื่นย่อมมีใจเดือดร้อนหลับนอนไม่เป็นสุข และมักฝันร้ายลามกมีประการต่าง ๆ

ผู้ปรารถนาฝันเห็นแต่สิ่งที่ดีเป็นมงคลตลอดกาลเป็นนิตย์ พึงตั้งจิตประพฤติปฏิบัติธรรมะ คือเจริญเมตตาแผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าไม่มีประมาณ ก็จักฝันเห็นแต่สิ่งที่ดีเป็นมงคลสมความปรารถนา.

ผู้ต้องการทราบความพิสดาร เกี่ยวกับเรื่องความฝันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พึงค้นดูในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๒ หน้า ๒๖๗ และเล่ม ๒๗ หน้า ๒๔, คัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๒, คัมภีร์สัทธัมมัปปัชโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ภาค ๒, คัมภีร์สมันตาปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาค ๒, ชาตกัฏฐกถา ภาค ๑–๒ และคัมภีร์สารัตถ-ทีปนี ฎีกาพระวินัยปิฎก ภาค ๓ นั้นแล.

การฆ่าความโกรธ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดบวรมงคล
เรียบเรียง

อันคนที่เกิดมา ต่างก็ปรารถนาความสุขสำราญไม่ต้องการความทุกข์เสื่อมทราม. ความสุขเป็นยอดปรารถนาของบรรดาสัตว์ทุกหมู่เหล่า พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า สุขกามานิ ภูตานิ สัตว์ทั้งหลายปรารถนาความสุข ดังนี้. เมื่อมีความปรารถนา ก็แสวงหาสุขตามความเข้าใจของตน ๆ ซึ่งผิดบ้างถูกบ้าง หลายอย่างต่างวิธี เช่นบางคนเข้าใจว่า การทรมานสัตว์กัดปลา ชนไก่ ยิงนก ตกปลาล่าสัตว์เล่นว่าเป็นความสุข บางคนเข้าใจว่า การดื่มสุราเมาเช้าเมาเย็น อย่างที่ว่า เช้าฮา เย็นเฮ ค่ำเซ ดึกสร่าง สว่างซ้ำ เป็นความสุขล้ำ ดับทุกข์แก้กลุ้มได้ บางคนเข้าใจว่า การเล่นการพนันอันเป็นอบายมุขว่าเป็นความสุขแก้เบื่อยแก้รำคาญได้ บางคนเข้าใจว่า ความเกียจคร้านไม่ทำงานเป็นความสุข บางคนเข้าใจว่า การประ-

พฤติทุจริตผิดศีลธรรมว่าเป็นความสุข.

ความสุขตามทัศนะอันต่ำทราม ตามความเข้าใจอันไร้เหตุผลของคนบางเหล่าดังกล่าวนี้ เป็นสุขที่ลวงล่อให้เกิดทุกข์ เป็นสุขเทียม สุขปลอม ไม่ใช่สุขแท้ เหมือนเกาแผลคันและบริโภคของแสลงแก่โรค ซึ่งให้ความเพลิดเพลินเอร็ดอร่อยเพียงนิดหน่อยในเบื้องต้น แล้วเกิดผลเดือดร้อนเสียหายในภายหลัง เหมือนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว นี้เป็นโทษควรกลัวและสังวรไว้อันจักเกิดมีได้ เพราะข้าใจผิดหรือไม่รู้ เด็กผู้ซนเอามือจับไฟเล่น เพราะเห็นแสงไฟสว่างจ้า ไม่รู้ว่าไฟเป็นของร้อนเพียงไร มือก็ไหม้พองและร้องไห้เป็นที่สุด.

พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงทางแห่งความสุขไว้มากอย่างต่างประการกัน ตามชั้นภูมิแห่งจิตของผู้รับฟังพระธรรมเทศนา บางแห่งทรงแสดงว่า ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติไม่ขัดสนเป็นสุขของคนครองเรือนดังนี้บ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความมีเมตตากรุณาไม่ริษยาอาฆาต ไม่พยาบาทเบียดเบียนกัน เป็นสุขในโลกดังนี้บ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความสามัคคีปรองดองเหมือนน้องพี่ ไม่มีการทะเลาะวิวาทก่อเวรภัย เป็นเหตุให้เกิดสุขดังนี้บ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความดับกิเลสเครื่องเศร้าหมองและกองทุกข์ เป็นสุขอย่างยิ่งดังนี้บ้าง ในที่นี้จะ

แสดงตามพระบาลีว่า โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ แปลว่า ฆ่าความโกรธได้แล้ว อยู่เป็นสุข ดังนี้.

อธิบายว่า การฆ่ามี ๒ อย่าง คือการฆ่าที่ไม่ดี มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ๑ การฆ่าที่ดีไม่มีโทษ เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ๑ การฆ่าที่ไม่ดี มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน เช่น บางคนได้รับทุกข์คับแค้นใจ เพราะไม่สมปรารถนา และไม่หาทางแก้ไขให้กลับดี ด้วยวิธีแยบคาย เห็นว่าตายไปดีกว่า แล้วฆ่าตนเองด้วยศัสตราอาวุธบรรดามี หรือด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ยิงตัวตาย ฆ่าตัวตาย กินยาตาย กระโดดน้ำตาย มีตัวอย่างปรากฏอยู่เนือง ๆ เรื่องฆ่าตนเองนี้ เป็นเรื่องของคนมีความคิดสั้น สำคัญผิดว่าโลกนี้คับแคบไม่น่าอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามไว้แล้วว่า อตฺตานญฺจ น ฆาเตสิ แปลว่า อย่าฆ่าตนเสียเลยดังนี้ การฆ่าที่ไม่ดี มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่คนอื่น เช่น บางคนในโลกนี้ไม่มีเมตตากรุณาต่อผู้ใด มีใจเหี้ยมโหด ถูกโลภ โกรธ หลง ครอบงำแล้ว ทำฆาตกรรมฆ่าเขาด้วยวิธีต่าง ๆ มีตัวอย่างปรากฏอยู่เนือง ๆ เรื่องฆ่าคนอื่นนี้ เป็นเรื่องของคนที่ร้ายกาจขาดเมตตากรุณา ไม่เชื่อว่ากรรมชั่วทุจริต จักติดตามเผาผลาญให้ร้อนรน การฆ่าตนและคนอื่น ก่อความขมขื่นร้อนใจ เป็นเหตุให้เสียหาย ทำลายล้างผลาญกัน

ไม่เป็นทางสันติสุขสวัสดี

ส่วนการฆ่าที่ดีชอบประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เกิดโทษทุกข์เวรภัย เป็นไปเพื่อความสุขเกษมศานต์ คือการฆ่ากิเลส กิเลสเป็นเหตุทำใจให้เศร้าหมองมืดมิด เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม คนที่ถูกกิเลสชักนำ ย่อมทำความชั่วเสียหายไม่ไม่ละอายใจ เป็นเหตุให้ได้รับโทษทุกข์ ไม่มีความสุขสวัสดี กิเลสนี้มีลักษณะเหมือนศัตรูคู่อาฆาต ถ้าประมาทหรือรู้ไม่เท่าทัน ไม่ป้องกันหรือกำจัด เป็นการตัดไฟต้นลมก็จะฉุดให้จมลงในความชั่วเสียหาย และให้ตายจากคุณความดี เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงสอนเหล่าพุทธบริษัท มักจะตรัสให้รีบฆ่ากิเลสโดยด่วน กิเลสที่ควรฆ่ามีมาก ในที่นี้ทรงชี้ให้ฆ่ากิเลสคือความโกรธ.

ความโกรธนั้นคือความที่จิตวิปริตหงุดหงิดฉิวฉุนขุ่นเคืองเพราะประสบเรื่องขื่นขม หรืออารมณ์ไม่ชอบใจตนเอง เช่นถูกนินทาด่าว่ากล่าวหาโทษ ความโกรธเคือง เป็นเรื่องของคนใจน้อย มักคอยมองในแง่ไม่ดี คนเช่นนี้เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ย่อมเห็นว่าเป็นเรื่องร้ายเสียหายทุกกรณี มีเรื่องเล่าว่า อุบาสกชาวเมืองสาวัตถี นามว่าอตุละ อยากจะฟังพระเรวตะแสดงธรรม จึงนำบริวารของตนไปหาท่าน พระเรวตะ

นั้น ถือการหลีกเร้นอยู่ผู้เดียวเป็นวัตรมานาน จึงไม่ปฏิสันถารปราศรัย ไม่แสดงธรรมให้ฟัง อตุละอุบาสกก็โกรธ จึงพากันไปหาพระสารีบุตร ครั้นพระสารีบุตรแสดงอภิธรรมพิสดารมากและยากเกินไป ฟังไม่รู้เรื่องก็โกรธ จึงพากันไปหาพระอานนท์อีก ครั้นพระอานนท์แสดงธรรมให้ฟังย่อเกินไป ไม่แจ่มแจ้ง ก็โกรธว่าแสดงน้อยนักหนา เป็นอันว่า พระเถระทั้ง ๓ ท่าน ถูกอตุละอุบาสกนั้น มองไปในแง่ร้ายอย่างเดียว ไม่แสดงธรรมให้ฟัง ก็โกรธว่าไม่แสดง ครั้นแสดงให้ฟังอย่างพิสดารแจ่มแจ้ง ก็โกรธว่าแสดงมากเกินไป แสดงให้ฟังแต่น้อย ก็โกรธว่าแสดงน้อยเกินไป เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า ความโกรธเคืองเป็นเรื่องของคนใจน้อย มักคอยมองไปในแง่ร้ายอย่างเดียวเสียทุกเรื่อง ทั้งเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า การทำไม่ว่าชนิดใดจะให้ถูกใจชอบใจของทุกคน ย่อมเป็นการยากอยู่เหมือนจับปูใส่กระด้ง บางอย่างคนนี้ชอบใจ แต่ไม่ถูกใจคนโน้น บางอย่างคนโน้นชอบใจ แต่ไม่ถูกใจคนนี้.

ความโกรธ เป็นกิเลสปิดบังให้มืดมิด ไม่เห็นผิดชอบชั่วดี เมื่อเกิดมีใจมืดมิด เห็นวิปริตผิดทาง มักเห็นช้างเท่าหมู เหมือนราหูอมจันทร์ ความโกรธนั้นบันดาลให้บ่นและพองได้หลายอย่าง เหมือนอึ่งอ่างร้อง มักพองตัวขึ้นมา โตกว่าปกติ

เป็นอันมาก แล้วอ้าปากร้องอวดเสียงของตน เมื่อมีคนหรือเหยี่ยวกามาพบเข้า ย่อมจับเอาไปกินเป็นอาหาร อึ่งอ่างนั้นก็พลันถึงความตายฉันใด แม้ความโกรธก็ฉันนั้น เมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้พองฮึกเหิมขึงขังเบ่งกำลังใจ ถ้าห้ามไม่ไหว ก็รั่วไหลออกมาทางหน้าตาปากเท้าและมือ คือหน้าสยิ้วคิ้วขมวด ตาขุ่นเขียวจี๋ ปากพูดคำที่หยาบคายด่าว่าเสียดสี มือเท้าทุบตีสิ่งของเครื่องใช้ เช่น หม้อข้าวหม้อแกงหรือแสวงหาศัสตราอาวุธสุดแต่จะได้ แล้วไล่ประหารทุบตี บางทีก็มีการต่อสู้ ทำให้ผู้โกรธ ได้รับโทษมีเวรเป็นภัย ใจมัวหมองไม่ผ่องแผ้ว เมื่อตายแล้วก็ไม่พ้นทุคตินิรยาบาย.

ความโกรธให้โทษเสียหายแก่ตนและคนอื่น คือคนอื่นที่ตนโกรธ ย่อมได้รับโทษถูกด่าว่าทำร้ายให้ตายบ้าง ถูกล้างผลาญทรัพย์สมบัติตัดรอนประโยชน์บ้าง ส่วนผู้ยึดครองเป็นเจ้าของแห่งความโกรธ ย่อมได้รับโทษทุกข์เสื่อมทรามมีความโศกเศร้าเร่าร้อนใจ เหมือนถูกไฟเผาผลาญ เป็นที่รำคาญและเกลียดกลัวของคนทั่วไป และทำให้หน้าบึ้งงอเง้าหมดงาม คนที่ถูกความโกรธครอบงำใจ ถ้าไปส่องมองหน้าของตนที่กระจกจะตกใจและตื่นเต้น เพราะเห็นหน้าตนงอเง้าหมดงาม

ความโกรธนั้น เป็นควันรมจิตสุมใจให้กลัดกลุ้มอยู่ภายใน

ผู้ถูกควันไฟควันธูปควันบุหรี่รมที่หน้าย่อมแสบตา มืดมัวตา หาความสำราญมิได้ฉันใด ผู้ถูกควันคือความโกรธรมอยู่ภายใน ย่อมแสบใจ มัวปัญญา หาความสงบสุขมิได้ฉันนั้น

ตามปกติความโกรธนี้ ถ้าไม่มีอารมณ์ภายนอกมายั่วเย้า ยุแหย่ อยู่แต่ลำพังเดี่ยวโดด แม้ให้โทษบ้างก็พอทำเนา เมื่อถูกอารมณ์ภายนอกมายั่วเย้ายุแหย่ก็กำเริบใหญ่ เหมือนไฟถ้าไม่นำเชื้อมาใส่ ก็ไหม้คุแต่เพียงกรุ่น ๆ ไม่รุนแรงเท่าไร เมื่อนำเชื้อมาใส่ ก็ไหม้ลุกลาม เพิ่มความร้อนแรง ความโกรธแม้ให้โทษเนืองนิตย์ เผาจิตให้ร้อนรน ปุถุชนก็ทนกันอยู่ได้ เหมือนไม่รู้สึกร้อนเลย เพราะได้เคยถูกเผาผลาญมาช้านาน จนกลายเป็นด้านหรือเคยชินไป จึงไม่รู้สึกร้อน ญาติพี่น้องพวกพ้องมิตรสหายจะแตกแยกทำลายสามัคคี สามีภรรยาจะบาดหมางหย่าร้างแยกทางกันเดิน ลืมคำมั่นสัญญาที่ว่ากันไว้ ก็เพราะความโกรธนี้ ผู้ที่ลุอำนาจความโกรธ ย่อมได้รับโทษเสียหาย ทำลายสามัคคี ไม่มีความเจริญสงบสุขและร่มเย็น อย่างสูง เป็นอนันตริยกรรมบาปร้ายกาจ.

ภัยธรรมชาติ เช่นอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ หรือพายุไต้ฝุ่นนานาชนิด ซึ่งมีพิษสงแรงร้าย แม้จะทำความเสียหายและอันตรายอย่างใหญ่หลวงแก่ทรัพย์สินทั้งปวงและชีวิตของผู้ประสบ

สุดที่จะพรรณนาก็จริงแล แม้กระนั้นก็ไม่ร้ายเท่าภัยคือความโกรธ เพราะภัยธรรมชาตินั้น ๆ เกิดขึ้นเฉพาะกาลและสถานที่ ไม่มีเสมอไป ผู้ประสบภัยธรรมชาตินั้น ก็ได้รับความเดือดร้อนเสียหายมากอยู่ แต่ก็ยังสู้ภัยคือความโกรธมิได้ เพราะความโกรธให้โทษในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเวลา และไม่เลือกหน้าว่าเป็นอินทร์พรหมยมยักษ์หรือนักปราชญ์ เมื่อลุอำนาจแก่ความโกรธ เป็นต้องได้รับโทษเสียหายทุกคนไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ไม่มียกเว้นเป็นกรณีพิเศษ.

ความโกรธ แม้ให้โทษมากเพียงไร ก็ละได้ยากอย่างยิ่ง เหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา และคนเราโดยมากมักไม่อยากละความโกรธเลย เพราะได้เคยโกรธมาเสียจนชิน เหมือนคนติดฝิ่นกัญชาสุราหมากบุหรี่ แม้รู้ดีว่าฝิ่นกัญชาสุราบุหรี่และหมาก ให้โทษมากกว่าคุณเพียงไร ก็ไม่ปรารถนาจะงดเว้นเลย เพราะได้เคยเสพติดมาเป็นเวลาแรมปี.

สิ่งใดที่เกินวิสัยสามารถ คนไม่อาจปฏิบัติตามได้ หรือปฏิบัติตามได้แล้วไม่เกิดผล ทำให้คนปฏิบัติเสียเวลาเปล่า พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้น การที่พระองค์ทรงสอนให้ฆ่าความโกรธ เพราะทรงเห็นเป็นประโยชน์ดีงาม เป็นความสุขแก่ผู้ฆ่าได้จริง ทั้งเป็นสิ่งที่ไม่เหลือวิสัย.

การฆ่าความโกรธ ไม่จำเป็นต้องใช้ศัสตราอาวุธเหมือนฆ่ามนุษย์สัตว์ เป็นเพียงปฏิบัติอบรมใจให้มีธรรมะ ๓ ประการ คือสติ ๑ ขันติ ๑ เมตตา ๑ ก็จะฆ่าความโกรธได้เป็นแม่นมั่น.

สตินั้น คือความระลึกได้ในเวลา ทำ พูด คิด คอยควบคุมกิจที่ทำนั้น ๆ มิให้หันเหไปในทางชั่วเสียหาย เหมือนนายเรือคุมหางเสือมิให้เรือเหหัน ทั้งป้องกันความพลั้งพลาดเสื่อมทรามและปิดห้ามความโกรธมิให้เกิดมี ดุจทำนบที่กั้นกระแสน้ำไว้มิให้ไหลบ่าเข้ามา คนมีสติจะทำอะไรก็ไม่พลาดพลั้ง แม้บางครั้งโกรธหุนหัน ก็รู้เท่าทันท่วงที ความโกรธที่เกิดก็ดับโดยฉับพลัน มิทันให้โทษเสียหายเสื่อมทราม ขันติคือความอดทนต่อคำนินทาด่าว่าไม่น่าฟัง เป็นเครื่องยับยั้งความโกรธไว้ มิให้รั่วไหลออกมาทางกาย วาจา ได้ คนมีขันติแม้ถูกใครนินทาด่าว่าให้เจ็บใจเพียงไรก็ยั้งใจไว้ได้ ไม่แสดงความโกรธออกมาให้ปรากฏ เหมือนห้ามล้อรถที่แล่นไปให้หยุดฉับพลัน เมตตานั้นคือความรักอันบริสุทธิ์สดใสมองคนในแง่ดีเสมอไป ปรารถนาให้สรรพสัตว์เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ไม่เลือกว่าพวกเราพวกเขา เป็นเครื่องบรรเทาโทษ ดับความโกรธให้หาย ดุจสายฝนเย็นฉ่ำ ตกกระหน่ำลงมา ดับความร้อนกระวนกระวายให้หายไป คนมีเมตตาย่อมปรารถนาดีหวังดี มองคน

ไปในแง่ดี มีใจเยือกเย็น แม้ถูกใครด่าว่าอย่างไร ก็ไม่ถือสาหาโทษโกรธใครไม่เป็น กลับเห็นเป็นธรรมดาว่า คนที่เกิดมาต้องถูกด่าว่านินทาด้วยกันทุกคน ไม่มีใครพ้นไปได้เลย บางคนอยู่เฉย ๆ ก็ถูกนินทา บางคนถูกนินทาเพราะพูดมาก บางคนถูกนินทาเพราะพูดน้อย บางคนทำชั่วหยาบช้า ก็ถูกนินทาเสียดสี บางคนทำดี ก็มีผู้นินทา การนินทามี ๒ ชนิด คือ นินทาผิด ๑ นินทาถูก ๑ นินทาผิดนั้นคือ นินทากันด้วยเรื่องที่เสกสรรปั้นขึ้นมา เพื่อทับถมให้เสียหาย หามูลมิได้ ไม่เป็นความจริง หรือมีความจริงเพียงเท่าปีกริ้น แล้วนินทาขยายให้มากไป นินทาถูกนั้น คือ นินทากันด้วยเรื่องที่เป็นความจริง เช่นคนทำชั่วทุจริตก็นินทาว่าไม่ดีเท่าที่เป็นจริง ไม่ต่อเติมเสริมความ นินทาผิด บัณฑิตไม่นิยม เพราะทับถมใส่ร้ายกัน นินทาถูกนั้น ยังนิยมอยู่ เพราะทำให้ผู้ถูกนินทารู้สึกตนกลับเป็นคนดีได้ ห้ามไฟมิให้มีควัน ห้ามดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒ มิให้ส่องรัศมีสว่างไสว ย่อมพ้นวิสัยที่จะห้ามได้ฉันใด ห้ามคนมิให้นินทา ก็พ้นสามารถจะห้ามได้ฉันนั้น การด่าว่านินทากันเป็นเรื่องเก่า แม้พระพุทธเจ้าก็ถูกด่านินทา มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองโกสัมพี ถูกนางมาคัณฑิยาผูกอาฆาตแค้นเคืองด้วยเรื่องเก่า จ้างชาวเมืองให้ด่า

ว่าจนพระอานนท์ทนไม่ไหว ทูลเชิญให้เสด็จหลีกไปเพื่อให้พ้นการด่าว่า พระพุทธเจ้าหาเสด็จหลีกไปตามคำพระอานนท์ทูลไม่ เพราะทรงเห็นว่าอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่พ้นคนนินทาด่าว่า แทนที่พระองค์จะทรงโกรธเคืองผู้ด่าว่า กลับทรงแผ่เมตตาไป ในที่สุดชาวเมืองก็หยุดด่า นี้แสดงให้เห็นว่า เมตตาสามารถดับความโกรธให้หาย ดุจสายฝนอันเย็นฉ่ำ ตกกระหน่ำลงมาระงับดับความร้อนรำคาญ.

ธรรมะ ๓ ประการ คือ สติ ขันติ และเมตตา ถ้ามีครบครันก็รับประกันได้ว่า จะช่วยฆ่าความโกรธให้หมดไปโดยไม่ยาก เหมือนฝากทรัพย์ไว้ในธนาคารออมสิน ก็รับประกันได้ว่าปลอดภัยไม่สูญหาย โจรผู้ร้ายไม่ลักและไม่ถูกอัคคีภัย ถ้ามีมากเพียงไรความโกรธก็หมดไป หรือเบาบางลงเพียงนั้น ธรรมดาน้ำน้อยย่อมแพ้ไฟฉันใด แม้ธรรมะ คือสติ ขันติและเมตตา ถ้ามีน้อยกว่าความโกรธ ย่อมแพ้แก่ความโกรธฉันนั้น เพราะฉะนั้น ต้องอบรมใจให้มีธรรมะไว้ครบทั้ง ๓ ประการจนชำนาญดี ผู้มีธรรมะ ๓ ประการดังกล่าวมา ย่อมฆ่าความโกรธได้ เมื่อฆ่าความโกรธได้แล้ว ใจก็ผ่องแผ้วเยือกเย็นสุขสบาย คนอยู่ใกล้หรือใครเข้าไปหา ก็รู้สึกว่าเยือกเย็นเป็นสุขทุกคนไป เหมือนต้นไม้ใหญ่มีร่มเงา คนเข้าอาศัยในเวลาแดด

กล้า ก็รู้สึกว่าเย็นสบายดี.

สรุปความว่า การฆ่าความโกรธนี้ เป็นการฆ่าที่ดีชอบ ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เกิดโทษอย่างใด เป็นไปเพื่อสันติสุข แก่ชุมชน ส่วนการฆ่าตนเองและผู้อื่น ก่อความขมขื่นร้อนใจ ไร้ประโยชน์ เป็นโทษเสียหายอย่างยิ่ง คนฉลาดย่อมละทิ้งสิ่ง ที่เป็นโทษ สิ่งที่ดีมีประโยชน์ก็บำเพ็ญให้พรั่งพร้อมและถนอม รักษา ถ้าสาธุชนสนใจฆ่าความโกรธซึ่งเป็นโทษเสียหายหลาย สถาน แทนการฆ่าตนและคนอื่น ผลคือความชุ่มชื่นเกษมสุข สวัสดีจักเกิดมีทั้งแก่ตนและคนอื่นแน่แท้ไม่แปรผัน ผู้ฆ่าความ โกรธนั้นย่อมมีความสุขสงบ และชื่อว่าประสบส่วนหนึ่งแห่ง ความสุขแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

อาหารมังสวิรัติที่คุณย่าชอบ

สมัยคุณย่ามีชีวิตอยู่ ในเรื่องการทำอาหาร การประดิษฐ์งานฝีมือของแม่บ้าน คุณย่าทำได้ดีมาก ละเอียดอ่อน การจัดผักผลไม้และสลัก คุณย่าเคยได้รับรางวัลชนะเลิศในการแกะสลักพื้ก ในระยะหลังคุณย่ามีอายุมากขึ้น จะทำกับข้าวหนักไปทางอาหารมังสวิรัติ ซึ่งในหน้าต่อไปนี้ จะเป็นอาหารที่คุณย่าชอบมาก และหลาน ๆ ได้จดจำถ่ายทอดออกมาเพื่อเป็นทานระลึกถึงคุณย่าซึ่งเป็นบางส่วนเท่านั้น ขอให้ส่วนดีและประโยชน์ของตำราอาหารมังสวิรัติของคุณยานี้ จงช่วยดลบันดาลให้คุณย่าไปสู่สุคติภพสรวงสวรรค์.

จาก ลูก – หลาน

๑. พริกกับเกลือ

เครื่องปรุง มะพร้าวขูดฝอย ถั่วลิสงคั่ว น้ำตาลทราย เกลือ

วิธีทำ คั่วมะพร้าวที่ขูดให้เหลืองกรอบ (ไฟอ่อน ๆ) ใส่ครกโขลกละเอียดจนเป็นมันเยิ้ม ใส่ถั่วลิสงที่คั่วสุกแล้วโขลกผสมไปด้วย พร้อมเกลือ น้ำตาล-ทราย โขลกให้ผสมเป็นเนื้อเดียวกัน (ชิมรสตามชอบ)

๒. ยำเต้าหู้ยี้

เครื่องปรุง เต้าหู้ยี้ มะนาว ตะไคร้ ใบมะกรูด หอม พริก-ขี้หนู น้ำตาลทราย

วิธีทำ โขลกเต้าหู้ยี้ให้ละเอียด ตะไคร้ ใบมะกรูด หั่นย่อย ๆ หอมซอย พริกขี้หนูหั่นละเอียด นำผสมลงในเต้าหู้ยี้ที่โขลกละเอียดแล้ว บีบมะนาว น้ำตาล-ทราย (ชิมรสตามชอบ) รับประทานกับผักจิ้ม มะเขือ แตงกวา ถั่ว ฯ ล ฯ

๓. หนำเลี้ยบผัด

เครื่องปรุง หนำเลี้ยบ กระเทียม น้ำตาลทราย (ถ้าไม่รับประทานมังสวิรัติ มีหมูสับละเอียด)

วิธีทำ หนำเลี้ยบสับละเอียด (ถ้าชอบหมูสับผสมไป

เจียวกระเทียมที่โขลกละเอียดเหลืองหอม หนำเลี๊ยบสับละเอียดแล้วลงผัด (ถ้ามีหมูสับก็ผัดไปด้วย) สุกดีแล้ว ใส่น้ำตาลทราย ชิมดูให้รสกลมกล่อม

๔. น้ำพริกเต้าหู้ยี้

เครื่องปรุง เต้าหู้ยี้ มะเขือพวง กระเทียม พริกขี้หนู น้ำตาล-ทราย มะเขือเหลือง (น้ำตาลปี๊บก็ได้)

วิธีทำ โขลกกระเทียม เต้าหู้ยี้ลงโขลกด้วย มะเขือพวง พริกขี้หนูบุบพอแตก มะเขือเหลืองหั่นฝอยผสมลงไปด้วย น้ำตาลทราย บีบมะนาว เหยาะน้ำที่ต้มสุกแล้วลงนิดหน่อยพอขลุกขลิก ชิมรสตามชอบ เปรี้ยว เค็ม หวาน (ให้เห็นสีเขียวมะเขือพวง สีเหลืองของมะเขือเหลือง และสีแดงของพริกขี้หนู ทำให้น่ารับประทานยิ่งขึ้น รับประทานกับผักจิ้ม แตงกวา มะเขือ และผักอื่น ๆ)

๕. ยำหัวปลีกะทิสด

เครื่องปรุง มะพร้าว หัวปลี ตะไคร้ กระเทียม หัวหอม ใบโหระพา ใบมะกรูด ผักชีฝรั่ง พริกแห้ง ต้นหอม ถั่วลิสงป่น ส้มมะขามคั้นแล้ว น้ำตาล-

ทราย ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ คั้นกะทิเอาแต่หัวประมาณ ๒ ถ้วยตวง หัวปลีเผาไฟพอสุกแกะเปลือกออกฉีกเป็นฝอย ใบโหระพาเด็ด ใบมะกรูดหั่นฝอย ต้นหอมหั่นฝอย พริกแห้งเผา โขลกละเอียดกับกระเทียมเผา หอมเผา ผสมน้ำกะทิกับหัวปลี ใส่ภาชนะขึ้นตั้งไฟพอเดือดยกลงทิ้งให้เย็น ใส่พริกโขลกผสมด้วยตะไคร้ ใบ-โหระพา ใบมะกรูด ผักชีฝรั่ง ต้นหอม ส้ม-มะขาม ถั่วลิสงป่น ซีอิ๊วขาว เคล้าให้เข้ากันดี ปรุงรสตามชอบ

๖. ยำถั่วพู

เครื่องปรุง เต้าหู้เหลือง หัวกะทิ ถั่วพูหั่นแล้ว กระเทียม หัวหอม พริกแห้ง มะพร้าวขูดฝอยคั่ว น้ำตาล เกลือ มะนาว ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ เต้าหู้เหลืองหั่นฝอยยาว ถั่วพูหั่นขวางผัก ลวกน้ำเดือด ๑ นาที ตักขึ้นใส่น้ำเย็น เทใส่กระชอนให้สะเด็ดน้ำ มะพร้าวคั่วไฟอ่อน ๆ ให้เหลืองกรอบ พริกแห้งคั่วให้กรอบ หอมเผา กระเทียมเผา ตำพริก เกลือ หอม กระเทียมให้ละเอียด ละลาย

ในน้ำตาล มะนาว ซีอิ๊วขาว ให้มีรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ผสมถั่วพูและเครื่องทั้งหมด ใส่หัวกะทิ ชิมรสตามชอบ จัดใส่จานโรยหน้าด้วยเต้าหู้เหลืองและมะพร้าวคั่วที่แบ่งไว้ (เต้าหู้เหลืองจะทอดกรอบก็ได้)

๗. มัสมั่นเต้าหู้

เครื่องปรุง เต้าหู้ขาว มะพร้าวขูด หอมใหญ่หรือหอมเล็ก ถั่วลิสงคั่ว น้ำส้มซ่า น้ำมันรำหรือน้ำมันพืช น้ำส้มมะขาม น้ำตาลทราย พริกแดง หอมหั่น กระเทียมหั่น ข่า ตะไคร้ ผักชี ยี่หร่า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู อบเชย เกลือ ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ คั่วเครื่องน้ำพริกพอหอม โขลกละเอียด ทอดเต้าหู้พอเหลือง ตักขึ้นไว้ ต้มกะทิให้แตกมัน ผัดพริกที่โขลกให้หอม ใส่เต้าหู้ ถั่วลิสง หอมใหญ่ ปรุงด้วยน้ำส้มซ่า น้ำมะขามเปียก น้ำตาล ซีอิ๊ว-ขาว ชิมรสตามชอบ

๘. เขียวหวานเห็ด

เครื่องปรุง มะพร้าวขูด เห็ดฟางดอกตูม มะเขือพวง เด็ด

พริกไทย พริกขี้หนูสวน ข่า ตะไคร้ ผิวมะกรูด กระชาย รากผักชี ลูกผักชี กระเทียม หัวหอม เกลือ พริกชี้ฟ้า ใบโหระพา ใบกะเพรา ใบมะกรูด ซีอิ๊วขาว น้ำตาลทราย

วิธีทำ คั้นมะพร้าวแยกหัวกะทิ หางกะทิ ตัดส่วนไม่ดีของเห็ดออกล้างน้ำผ่า ๒ ซีก ดอกเล็กไม่ต้องผ่า มะเขือพวงเด็ดล้าง โขลกเครื่องน้ำพริกทุกอย่างให้ละเอียด ล้างพริกชี้ฟ้าหั่นเฉียง ล้างใบมะกรูดฉีกเล็ก ๆ เด็ดใบกะเพรา ใบโหระพาล้างน้ำ เคี่ยวหัวกะทิจนแตกมัน ผัดเครื่องน้ำพริกที่โขลกละเอียดแล้วให้หอม ใส่ใบมะกรูด เห็ดฟาง ผัดให้เข้ากัน เติมซีอิ๊วขาว น้ำตาลทราย ชิมรสตามชอบ ใส่หัวกะทิที่เหลือ พริกชี้ฟ้า มะเขือพวง ใบโหระพา ใบกะเพรา พอเดือดยกลง

๙. แกงคั่วส้มผักบุ้ง

เครื่องปรุง มะพร้าว เห็ดฟาง เต้าหู้ขาว ผักบุ้ง ใบมะกรูด ลูกมะกรูด พริกแห้ง ข่า ตะไคร้ กระชาย ผิวมะกรูดหั่นฝอย รากผักชี ลูกผักชี กระเทียม หอม เกลือ น้ำตาลทราย ซีอิ๊วขาว น้ำส้ม-

มะขามเปียก

วิธีทำ คั้นกะทิ แยกหัวกะทิ หางกะทิเห็ดฟางตัดส่วนไม่ดีออกผ่า ๒ ล้างให้สะอาด ล้างเต้าหู้หั่นพอคำ ตัดผักบุ้งส่วนแก่ทิ้ง บุบโคนผักบุ้งหั่นเป็นท่อน ๆ โขลกเครื่องพริกแกงทุกอย่างรวมกันให้ละเอียด ล้างใบมะกรูดฉีกเล็ก ๆ ลูกมะกรูดฝานเปลือกออกให้หมด ผ่า ๒ แกะเม็ดออกให้หมด เคี่ยวหัวกะทิให้แตกมัน ผัดพริกแกงที่โขลกละเอียดให้หอม ใส่ใบมะกรูด เห็ดฟาง เต้าหู้ขาวลงผัดให้เข้ากัน เติมกะทินิดหน่อย พอเดือดใส่ผักบุ้ง ลูกมะกรูด เคี่ยวจนผักบุ้งนุ่ม ใส่กะทิที่เหลือ เติมซีอิ๊วขาว น้ำตาล น้ำส้มมะขามเปียก ชิมรสตามชอบ

๑๐. ฉู่ฉี่กะทิสดเต้าหู้ขาว

เครื่องปรุง เต้าหู้ขาว มะพร้าว พริกแห้ง รากผักชี ข่า ตะไคร้ กระชาย ใบมะกรูด พริกไทย ผิวมะกรูด หอม กระเทียม น้ำตาลทราย ซีอิ๊วขาว พริกชี้ฟ้า

วิธีทำ คั้นมะพร้าวเอาแต่หัวกะทิไม่ต้องมาก ล้างเต้าหู้ขาวผ่ากลางตัดเป็น ๖ ชิ้นทอดในน้ำมันพืชพอ

เหลืองพักไว้ โขลกส่วนที่เป็นน้ำพริกให้ละเอียด ล้างใบมะกรูดหั่นฝอย พริกชี้ฟ้าหั่นเฉียง ผัดเครื่องน้ำพริกกับน้ำมันพืชที่เหลือจากทอดเต้าหู้ขาวให้หอม ใส่เต้าหู้ขาว เติมซีอิ๊วขาว น้ำตาลทราย ชิมรสตามชอบ ใส่พริกชี้ฟ้า ใบมะกรูดและหัวกะทิ พอเดือดยกลง

๑๑. ผัดมะเขือยาว

เครื่องปรุง มะเขือยาว ใบโหระพา พริกแดง เต้าเจี้ยว น้ำเปล่านิดหน่อย ซีอิ๊วขาว น้ำตาลทราย น้ำมัน-พืช ขิงอ่อน

วิธีทำ หั่นมะเขือยาวตามขวางเป็นท่อน ๆ ต้มให้สุก ตักขึ้นให้สะเด็ดน้ำ เด็ดใบโหระพาล้างน้ำ พริกแดงหั่นเฉียง กระเทียมทุบสับละเอียดเจียวพอเหลือง ใส่เต้าเจี้ยวผัดให้หอม ใส่พริกแดง ขิงหั่นฝอย ใส่มะเขือที่ต้มสุกแล้ว คนให้ทั่ว เติมน้ำนิดหน่อย พอเดือด เติมซีอิ๊วขาว น้ำตาล ชิมรสตามชอบ พอเดือดใส่ใบโหระพา ยกลง

๑๒. ต้มข่าดอกกะหล่ำ

เครื่องปรุง มะพร้าว เต้าหู้ขาว ดอกกะหล่ำ พริกขี้หนู

มะนาว ข่า ผักชี ใบมะกรูด ตะไคร้ ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ คั้นมะพร้าว แยกหัวกะทิไว้ต่างหาก ล้างเต้าหู้ขาวผ่ากลางตัดเป็น ๖ ชิ้น ดอกกะหล่ำหั่นตามต้องการ พริกขี้หนูเด็ด ล้างผักชี ตะไคร้ล้างตัดเป็นท่อน ฉีกใบมะกรูด ต้มหางกะทิ ใส่ข่า ตะไคร้ใบมะกรูด พอเดือดใส่เต้าหู้ขาว เห็ดฟาง เติมซีอิ๊วขาว ใส่ดอกกะหล่ำ ต้มให้เดือดก่อนรับ-ประทาน พริกขี้หนูบุบ บีบมะนาว ใส่ผักชีโรยชิมรสตามชอบ

๑๓. แกงเลียงผักรวม

เครื่องปรุง เห็ดฟาง เต้าหู้ยี้ พริกไทย หัวหอม กระชายตำลึงเด็ด ฟักทองหั่นพอคำ บวบหั่นเฉียง ซีอิ๊ว-ขาว ใบแมงลัก

วิธีทำ ตัดส่วนไม่ดีของเห็ดฟางออกผ่า ๒ ซีก ตัดโคนเห็ดแบ่งไว้สำหรับโขลกกับเครื่องปรุงเพื่อให้น้ำแกงข้น ปอกหัวหอม ขูดกระชาย โขลกกับพริกไทยให้ละเอียด ใส่เต้าหู้ยี้ โคนเห็ดโขลกให้ละเอียดล้างตำลึง ฟักทอง บวบ ใบแมงลัก ต้มน้ำพอเดือด ใส่เครื่องแกงเลียง เติมซีอิ๊วขาว ใส่เห็ด-

ฟาง ตำลึง พักทอง บวบ พอสุก ชิมรส
ตามชอบ ใส่ใบแมงลัก ยกลง

๑๔. แกงส้มผักกระเฉด

เครื่องปรุง เห็ดฟาง ผักกระเฉด พริกแห้ง หัวหอม ข่า
กระเทียม มะนาวหรือส้มมะขามเปียก น้ำตาลปีบ
ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ เห็ดฟางผ่า ๒ ผักกระเฉดตัดเป็นท่อนพอคำ
โขลกพริกแห้ง หอม กระเทียม ข่า ให้ละเอียด
บีบมะนาว หรือน้ำส้มมะขามเปียก ต้มน้ำพอ
เดือด ใส่เครื่องแกงพร้อมเห็ด ใส่น้ำมะนาว
หรือส้มมะขามเปียก น้ำตาลปีบ ซีอิ๊วขาว ปรุง
รสเปรี้ยว เค็ม หวานนิดหน่อย พอเดือดใส่ผัก
กระเฉด ปิดฝา รีบยกลง รับประทานร้อน ๆ

๑๕. น้ำพริกมังสวิรัติ

เครื่องปรุง เห็ดฟาง หัวหอม มะนาว พริกชี้ฟ้า เกลือ
มะเขือสีม่วง แตงกวา ผักกระเฉด ผังบุ้ง

วิธีทำ ต้มเห็ดฟาง พอสุกตักขึ้น โขลกให้ละเอียด หัว-
หอมเผาไฟ บีบมะนาวใส่ถ้วยไว้ ย่างพริกชี้ฟ้า
ให้สุก มะเขือสีม่วงหั่นพอคำต้มให้สุก ผักบุ้ง

ตัดเป็นท่อนต้มให้สุก แตงกวาล้างหั่นชิ้นพอคำ ผักกระเฉดเด็ดเป็นท่อน จัดผักใส่จานต่างหาก พริกชี้ฟ้าเผา หอมเผา โขลกกับเห็ดจนละเอียด ผสมน้ำต้มเห็ด เกลือป่น มะนาว คนให้เข้ากัน ชิมรสตามชอบ รับประทานกับผักสด

๑๖. เต้าหู้ยี้หลน

เครื่องปรุง เต้าหู้ยี้ มะพร้าวขูดคั้นแต่หัวกะทิ เต้าหู้เหลือง หอมซอยบาง ๆ น้ำตาลปี๊บ พริกชี้ฟ้า

วิธีทำ หัวกะทิตั้งไฟพอเดือด ใส่เต้าหู้เหลือง เต้าหู้ยี้โขลกละลายในกะทิ คนให้เข้ากัน ใส่หอมซอย น้ำตาล พริกชี้ฟ้า ชิมรสตามชอบ รับประทานกับผักสด เช่นมะเขือ แตงกวา ต้นหอม

๑๗. แกงจืดวุ้นเส้น

เครื่องปรุง เต้าหู้เหลือง วุ้นเส้น เห็ดหูหนู ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ ซีอิ๊วขาว ต้นหอม ผักชี พริกไทย กระเทียม น้ำมันพืช

วิธีทำ วุ้นเส้น ดอกไม้จีนแช่น้ำ หั่นเต้าหู้เป็นชิ้น เห็ดหูหนู และฟองเต้าหู้แช่น้ำ โขลกรากผักชี พริกไทย กระเทียมเจียวให้หอม นำเต้าหู้มาผัดรวม

กัน ต้มน้ำให้เดือด ใส่วุ้นเส้น เห็ดหูหนู ดอกไม้จีน เครื่องที่ผัดไว้ เติมซีอิ๊วขาว ใส่ต้นหอม ผักชี ชิมรสให้กลมกล่อม

๑๘. ขนมจีนน้ำพริก

เครื่องปรุง มะพร้าว ถั่วเราะ พริกแห้ง กระเทียม หัวหอม ข่าอ่อน มะนาว มะกรูด ระกำ เห็ดฟาง น้ำมันพืช น้ำตาลปี๊บ ส้มมะขาม ซีอิ๊วขาว ผักชี ขนมจีน ผักบุ้งไทย ถั่วพู ผักกระเฉด หัวปลี และพริกแห้ง

วิธีทำ คั้นกะทิ คั่วถั่วเราะพอเหลือง แช่น้ำไว้ โขลกให้ละเอียด เห็ดฟาง (แทนเนื้อกุ้ง) โขลกให้ละเอียด พริกแห้งทอดให้กรอบ หอมซอย กระเทียมซอย เจียวให้เหลือง โขลกพริกแห้งและข่าอ่อนให้ละเอียด แบ่งหอม กระเทียมเจียวโขลกรวมไปด้วย มะกรูดผ่าซีกเอาเม็ดออก ผิวมะกรูดหั่นฝอย บีบมะนาวพักไว้ คั้นส้มมะขามเปียก ล้างผักทุกอย่าง หั่นผักชี ผักบุ้งซอยให้ฝอย ถั่วพูฝานบาง ๆ ผัดผักบุ้งและถั่วพูด้วยน้ำมันพืช ผักกระเฉดทำความสะอาด เด็ดเป็น

ท่อน ๆ หัวปลีแกะผ่า ๖ ซีก แช่น้ำมะนาว ผัดเครื่องน้ำพริกกับน้ำมันที่เหลือให้หอม ละลายถั่วเราะและเห็ดที่โขลกละเอียดในน้ำกะทิ ใส่น้ำ-ตาลปึ๊บ มะนาว มะกรูด (ทั้งน้ำและเนื้อ) ส้มมะขาม ซีอิ๊วขาว พอเดือดใส่ผิวมะกรูดหั่นฝอย และผักชี ยกลง รับประทานกับขนมจีนและผักอื่น ๆ

๑๙. ขนมจีนซาวน้ำ

เครื่องปรุง มะพร้าว กระเทียมซอยฝอย ๆ พริกขี้หนู มะนาว น้ำตาลทราย สับปะรด ซีอิ๊วขาว เต้าหู้ขาว ขนมจีน

วิธีทำ คั้นมะพร้าวเอาเฉพาะหัวกะทิ พริกขี้หนูล้างหั่นฝอย บีบมะนาวใส่ถ้วยไว้ สับปะรดปอกล้างซอยละเอียด เต้าหู้ขาวต้มเดือดสักครู่ พอเย็นฝานบาง ๆ หั่นฝอย หัวกะทิ ตั้งไฟอ่อน ๆ คนบ่อย ๆ ใส่เต้าหู้ขาว พอเดือดยกลง ผสมน้ำมะนาวกับซีอิ๊วขาว พริกขี้หนู ใส่ถ้วยไว้ปรุง

๒๐. ก๋วยเตี๋ยวราดหน้าเห็ด

เครื่องปรุง ก๋วยเตี๋ยวเส้นใหญ่ หน่อไม้ต้มหั่นเล็ก ๆ เห็ดบัว

	ต้นหอม ผักชี กระเทียม พริกไทย พริกชี้ฟ้า น้ำส้ม ซีอิ๊วดำ ซีอิ๊วขาว แป้งสาลี น้ำมันพืช
วิธีทำ	ปอกเห็ดให้สะอาดผ่า ๒ กระทะตั้งไฟใส่น้ำมันพอร้อน เจียวกระเทียมพอหอม ก๋วยเตี๋ยวลงผัด ใส่ซีอิ๊วดำ ตักใส่จานไว้ ผัดเห็ดกับหน่อไม้พอสุก ใส่ซีอิ๊วขาว แป้งสาลีละลายน้ำพอข้น ใส่ต้น-หอม ชิมรสกลมกล่อม ตักราดบนก๋วยเตี๋ยว โรยผักชี เตรียมน้ำส้มพริกดองไว้เติม

๒๑. ทอดมันข้าวโพด

เครื่องปรุง	ข้าวโพดฝานบาง ๆ พริกไทย น้ำมันพืช เกลือ รากผักชี กระเทียม
วิธีทำ	โขลกรากผักชี พริกไทย กระเทียมให้ละเอียด โขลกข้าวโพดให้เข้ากัน ใส่เกลือ กระทะตั้งไฟใส่น้ำมันพอร้อน ใช้ช้อนตักข้าวโพดทอดเป็นอัน ๆ รับประทานกับซ๊อสพริก

๒๒. ซาละเปาทอด

เครื่องปรุง	แป้งข้าวเหนียว ถั่วเหลือง น้ำตาลปิ๊บ งาเล็กน้อย น้ำมันพืช
วิธีทำ	แช่ถั่วเหลืองจนนุ่ม ต้มให้สุก ตำให้ละเอียด

กวนถั่วกับน้ำตาลจนเหนียว นวดแป้งกับน้ำ ใส่น้ำตาลเล็กน้อย หมักไว้ ๑ คืน ใส่ไส้ถั่วกวนในแป้ง ปั้นเป็นก้อนกลมแบน แตะงาด้านหน้าเล็กน้อย ทอดขนมในน้ำมันที่ร้อนจัดจนขนมเหลืองกรอบ ใส่กระชอนให้สะเด็ดน้ำมัน

หมายเหตุ ถ้าทำไส้เค็ม ไม่ใส่น้ำตาล แต่ใส่รากผักชี กระเทียม พริกไทยโขลกละเอียด คลุกกับถั่วเหลือง เหยาะน้ำตาลเล็กน้อย

๒๓. ขิงอ่อนดองเต้าเจี้ยว

เครื่องปรุง ขิงอ่อนหั่นบาง ๆ หรือจะแกะสลักก็ได้ เต้าเจี้ยว พริกขี้หนูสด น้ำตาลทราย

วิธีทำ หั่นขิงตามต้องการ ตั้งน้ำให้เดือด ลวกพริกขี้หนูสด ๒ นาที เคล้าขิง พริกขี้หนู เต้าเจี้ยว น้ำตาลทรายให้เข้ากัน ถ้าเต้าเจี้ยวเค็มน้อย ควรใช้เกลือป่นเติมเล็กน้อย อัดใส่ขวดให้แน่น ประมาณ ๓ – ๔ วัน รับประทานได้.

พิมพ์ที่ ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๔/๑/๒๕๒๕